
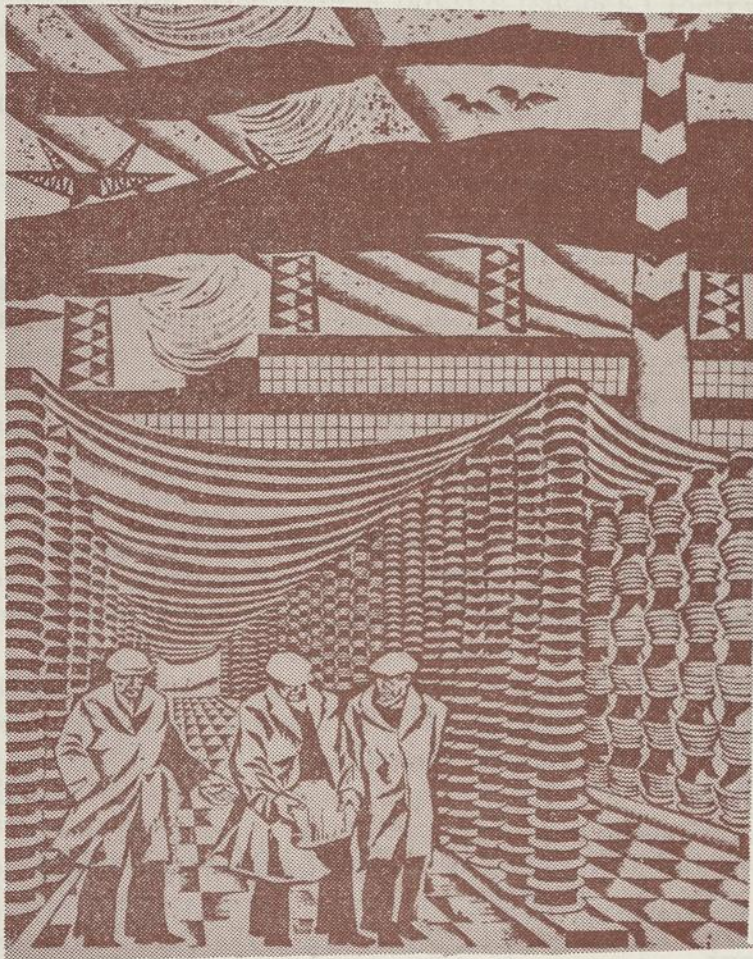
ŠVIESA

Nr. 3

LIEPA - RUGPIŪTIS - RUGSĒJIS

1971 M.

ALGIS PAKELIŪNAS. Medžio raiziny s ciklo "Šviesos miestas"

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leldžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

Nr. 3

LIEPA - RUGPIŪTIS - RUGSĖJIS, 1971 M.

XXXVII

TURINYS

IVYKIŲ SUKURYJE	3
ĄTGAILA, ĮKVĖPIMAS, Eil. Justinas Marcinkevičius.	4
LIETUVA TÓLIAU KLESTĖS IR AUGS.	5
VATIKANO SANTYKIAI SU KOMUNISTAIS, Dr. A. Petrika.	6
SVARBIAUSIAS ŽMOGUS, J. Skliutauskas.	10
GYVYBĖS GALIA, Eil. Borisas Puzinas.	14
KAIP DOROVĖS NORMOS TAPO "DIEVO ĮSAKYMAIS", Doc. A. Gaidys.	15
NEKLAUSKITE MANĖS, Eil. V. Žaromskis.	16
NAUJO RYTO SKELBĖJAS, V. Petkevičienė.	17
MOKYKLOJE, KUR MOKĖSI J. JANONIS, J. Krivickas.	18
AR LANKĖSI SVEČIŲ IŠ KITŲ PASAULIŲ, A. Juška.	19
GESINANT LEMPĄ, Eil. J. Simonis.	20
APSILANKIUS ATEIZMO MUZIEJUJE, J. Jauniškis.	21
MĖNULIO ROMANSAS, Eil. E. Gedvilaitė.	22
PIRMIEJI LIETUVOS DAILININKAI, Dr. A. Petrika.	23
EINU PAS TAVE, Eil. Antanas Šilingas.	24
KELIAS Į LITERATŪRĄ, Juozas Kirkila.	25
DVIESE, Apsakymas, Augustas Tamaliūnas.	26
LIETUVIAI TAIP PAT PAMĖGO MATĘ IR ASADĄ, Pranas Ulevičius.	28
NEŽINOMI KAPAI, Eil. V. Žaromskis.	30
VAIKYSTĖ, Eil. Eduardas Mieželaitis.	30
LIETUVA, Eil. Vacys Bukauskas.	30
PROGA PASIDŽIAUGTI, Augustas Tamaliūnas.	31
LLD REIKALAI, Ieva Mizarienė.	32

IVYKIŲ SŪKURYJE

Nėra abejonės, kad militarinis Amerikos valdančiosios klasės sparnas susiduria vis su didesniais sunkumais, bandydamas laikytis įsikibęs į Pietrytinę Azijos kampą. Opozicija karui Vietname ir Indokinijoje bendrai be perstojo auga net pačiuose valdančiosios klasės rateliuose: Beveik pusė Jungtinių Amerikos Valstijų Senato, daugelis atsargos aukštų karininkų (kaip tai generolas Ridgeway, buvęs komandierius Toluose Rytuose), "The N. Y. Times", finansinių interesų organas "Wall Street Journal" – tą sąrašą galima tęsti ir tęsti – aiškiai pasisako už pasitraukimą iš Pietrytinės Azijos.

Ar tai reiškia, kad ten karas greitai baigsis? Toli gražu ne! Nei Nixono administracija, nei Pentagono šulai taip lengvai nenusileis. Jie manevruoja labai komplikauta taktika kuo ilgiau tą karą užtęsti, tuo tarpu žadėdami jį baigti.

Kokie vėliausi posūkiai? Iš vienos pusės, Amerikos karių skaičius Pietų Vietname mažinamas, bet iš kitos – buvusi neutrali Kambodija paversta karo lauku, Laose, kur pilietinis karas kartais pasmarkėja, o kartais atslūgsta, Amerikos įsivėlimas vis didėja. Kitaip sakant, imant Indokiniją bendrai, Amerika dabar ten labiau įsivėlus, negu buvo prieš pusmetį.

* * *

Pietrytinė Azija nėra vienintelis pasaulio kampas, kuris sudaro pasauliui taikai pavojų, Lotynų Amerikoje Čilė kol kas rami šalis. Bet yra simptomų, kuriais pravartu susirūpinti.

Kuomet ten Liaudies Koalicija paėmė valdžią į savo rankas, Jungtinių Valstijų vadovybė diplomatiškai paskelbė, kad tai yra jos vidinis reikalas. Prezidento Nixono atstovas oficialiai dalyvavo prezidento Allendės inauguracijoje ir diplomatiniai ryšiai tarp Čilės ir Jungtinių Valstijų tebeveikia po senovei. Bet diplomatiniai ryšiai yra vienas dalykas, o užkulisinė CIA (Central Intelligence Agency) veikla yra kitas. Jau paaiški, kad mūsų CIA taip pat konspiruoja prieš naująją Čilės valdžią, kaip vienu metu konspiravo prieš pažangią Guatemalos valdžią, ir kaip šiandien darbuojasi prieš liaudies valdžią Kuboje. Tuo tarpu, kai mūsų ambasadorius Santiagoje korektiškai kalba apie reikalą "neleisti santykiams tarp Čilės ir Jungtinių Valstijų irti", mūsų žvalgybos agentai suokalbiauja su Čilės dešiniaisiais militaristais, padeda rengti atentatus, pasikėsimus, siekia išprovokuoti pilietinį karą, militarinį pučą ar ką nors panašaus, kad neleistų Čilės darbo liaudžiai taikingai ir laipsniškai žengti link socializmo.

Ar provokatoriams pasiseks ką nors pikto sukurti, nežinia. Gal Čilės liaudies valdžia pajėgs ir sugebės, masių padedama, laiku pakirsti tas konspiracijas. Bet jei nepajėgtų, tai galimas daiktas, kad Čilė taptų kita Jungtinių Valstijų intervencijos arena ir Amerikos taikos šalininkams prisieitų demonstruoti su nauju šūkiu: "Ištraukti visas JV karines jėgas iš Čilės!"

* * *

Ekonominė mūsų šalyje padėtis darosi vis labiau aliarmuojanti. Nedarbas plečiasi. Šimtai tūkstančių jaunuolių, kurie paprastai vasaros atostogų metu susirasdavo darbus, šiemet nebesisiranda. Didmiesčiuose, ypatingai New Yorke, socialinio aptarnavimo ir priežiūros įstaigos atleidžia tarnautojus, mokykloms trūksta fondų, mediciniška seniems žmonėms ir beturčiams priežiūra darosi vis labiau neprieinama. Juodyjū žmonių getuose šią vasarą nuotaika arti sprogo punkto.

Čia irgi pastebimas tam tikras mūsų valdančioje klasėje pasidalijimas. Vieni, kaip tai New Yorko miesto majoras John Lindsay, desperatiškai bando užkirsti artėjančiai katastrofai kelią, kaip nors surasti fondus socialinio gerbuvio ir labdarybės organams, bet Nixono administracija, lyg akla, nemato arba nenori matyti kas ateina. Viceprezidentas Agnew, Justicijos Departamento sekretorius Mitchell ir kiti reakcininkai mano, kad represijomis jie užgniaus liaudies bruzdėjimą, nuslopins nepasitenkinimą ir užčiaups protestus. Žinoma, jie apsirinka. . .

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

Atgaila

*Zvarbi žvaigždė pro juodą guobų guotą,
kur vėsta vaiskūs vakaro sparnai.
Minkštėja miško linija banguota,
linguoja lygumos lengvai, liūdnei.*

*Iš gilumos pakyla gaudulys,
lyg vario varpas varpinėje gaudžia.
Lėtai atidarau sunkias duris
į sąžinę — į savo žaizdą skaudžią.*

*O, tolimas vaitojimas! Iš kur?
Kieno tas rūščiai perspėjantis pirštas?
Akimirkos šviesa — ir taip ryšku,
kad nežinai, ar gimsta kas, ar miršta,*

*Pilkai plevena pelenų spalva.
Zvarbi žvaigždė į begalybę baugią.
Nulinksta nusikaltusi galva,
ir atgaila ją gauduliu apgaubia.*

Įkvėpimas

*Kaip nukryžiuojimas ateina įkvėpimas —
nežmoniška kupra akimirų šventų.
Malonės ir vilties, tiesos ir meilės pilnas,
prisiimu tą kryžių, nešu jį ir krentu,*

*džiaugsmingai už visus numirti pasirengęs:
už žmogų ir už paukštį, už žvėris ir
medžius,
už saulę virš galvos, už mėlyną padangę,
už pirmą vaiko žingsnį ir pirmus jo
žodžius,*

*Kūrybos golgota, kentėjimu dirtinga!
Tai puolu, tai keliuos po jos sunkia našta,
regėdamas aukštai žvaigždėlę
stebuklingą —*

*nejaugi ji seniai užgesus ir šalta,
nejaugi ji kančios ir kryžiaus neverta,
nejau ir ši auka daugiau nereikalinga?*

LIETUVA TOLIAU KLESTĖS IR AUGS

Šįmet Lietuva pradėjo sekantį savo pramonės, žemės ūkio, liaudies gerovės, kultūros, mokslo, technikos vystymo etapą. Tarybų respublikos dirbantieji vykdys devintojo penkmečio planą, kuris visas yra pašvęstas tarybinių žmonių gerovei kelti. Šį dalyką Lietuvos komunistai savo suvažiavime pavadino svarbiausiu. Kiekvieno respublikos gyventojų pajamos padidės beveik visu trečdaliu. Įdomu pastebėti, kad Tarybų Lietuvoje žymiai daugiau bus prekių, negu dabar. Prekės bus geresnės ir įvairesnės. Prekių kainos bus pastovios iki susidarys dideli prekių kiekiai, o po to jos bus mažinamos. Žmonės iš valstybės gaus dar daugiau nemokamų gydymo, kultūros, mokymo ir kitų paslaugų.

Pagal planą, kuris, tikime, kaip ir ankstesnieji, bus sėkmingai įvykdytas, numatyta padidinti mėsos, žuvies, pieno produktų, daržovių, vaisių, kitų maisto prekių gamybą ir suvartojimą. Bus didesnis drabužių, avalynės, kultūrinių prekių pasirinkimas. . . Pavyzdžiui, televizorių, kurių jau dabar yra beveik kiekvienoje lietuvių šeimoje, bus gaminama 2,5, o šaldytuvų - 3,5 karto daugiau. Žodžiu, užteks šių prekių visiems su kaupu.

Jau dabar, kai Toljatyje stoji į rikiuotą galinga lengvų automobilių gamykla "Žiguliai" - patogų lengvąjį automobilį vis dažniau sutinki Lietuvos keliuose, kurių 2,700 km. pasidengs kieta danga, o 1,000 km. senesnės dangos bus patobulinta. . Nuo Vilniaus iki Kauno jau nutiesta graži šiuolaikinė autostrada, o ateinančiame penkmetyje ji prasitęs iki pat Klaipėdos - eis per visą Lietuvą.

Žinoma, koks pigus yra Lietuvoje visuomeninis susisiekimas - už kapeikas nuvažiuoji tolimus atstumus, o mieste moki tik 4 kapeikas už vieta autobuse ar troleibuse ir važiuoji kokį tik nori atstumą tame ruože, kurį aptarnauja šis transportas. Keleivių, besinaudojančių šiuo transportu, padaugės. . Manoma, kad dukart daugiau žmonių skraidys po respubliką ir už jos ribų lėktuvais. .

Plečiamas ir buitinis servisas. . Padaugės jau ir taip didelė naujų mokyklų, vaikų darželių šeima kasmet gausėjančiai respublikos jaunajai kartai. . Statomas moderniškias operos ir baletų teatras Vilniuje, baigiami didžiuliai sporto rūmai. . Naujomis kultūros įstaigomis pasipuoš kai kurie kiti miestai ir rajonų centrai. .

Gyventojams, kurių daugelis jau dabar turi patogius šiuolaikinius butus, bus pastatyta 8 milijonai 600 tūkstančiai kvadratinų metrų butų.

Lietuvoje rūpinamasi, kad žmogus gerai gyventų visais atžvilgiais. Žinoma, ši gerovė pati neateis savaime. . Žmonės ją sukurs patys, toliau spartindami darbo tempus ir gausdami reikalingų prekių gamybą tiek pramonėje, tiek žemės ūkyje. . Plane numatyta paspartinti darbą pagrindinai diegiant į gamybą mokslo ir technikos pažangą. Iš žmogaus bus reikalaujama geriau žinoti techniką, geriau mokėti naudotis ja. . Respublika turi geras aukštąsias mokyklas, technikumus, darbininkų mokymo mokyklas - dėstytojai padirbės, ir dirbantieji išmoks įvaldyti naują techniką. O jeigu ko trūksta pačioje respublikoje, pasitelkiama kaimyninių ir kitų broliškų respublikų pagalba, kurioms Lietuva taip pat draugiškai atsilygina. .

Svarbiausia, kad nuolat gėrėjantis gyvenimas, kylanti kultūra, tobulėjanti gamyba, veikia patį žmogų. Su kiekvienu penkmečiu lietuvių tauta tampa dar turtingesnė ne tik materialiai, bet ir dvasiniai. . O juk penkmečiai - istorijoje toks trumpas laikas.

Lietuvos sūnūs ir dukros sėkmingai kuria savo laimę.

DR. A. PETRIKA

Vatikano santykiai su komunistais

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Visuomeninių mokslų skyriaus akademikas-sekretorius VLADAS NIUNKA parašė labai įdomią ir pamokančią knygą - "VATIKANAS IR ANTIKOMUNIZMAS", kurią 1970 m. išleido Vilniaus leidykla "Mintis". Tai lyg tęsinys to didelio darbo, kurį autorius pradėjo savo knyga "SOCIALINIAI KATALIKYBĖS MITAI", kurią ta pati leidykla išleido 1965 m. Abiejose knygose nagrinėjami giminingi klausimai - katalikų hierarchijos kova prieš komunizmą ir ateizmą.

Antroje knygoje gerb. akademikas pradeda savo studiją popiežium Leonu III, kuris savo enciklika "Rerum novarum" pradėjo antikomunistinę kovą. Knygos autorius nagrinėja tos kovos teoriją ir taktiką, kovos būdus bei priemones, išreikštas pirmesniose popiežių enciklikose, visuotinių bažnyčios susirinkimų dekretuose, Vatikano aukštųjų instancijų potvarkiuose ir eilinių vyskupų poelgiuose bei kasdienėse tų dogmų interpretacijose.

"Antikomunizmas - sako autorius knygos Įžangoje - atsiradęs dar darbininkų judėjimo priešaušryje, šiandien tapo pagrindiniu idėjiniu ir politiniu ginklu, kurį naudoja imperialistinė buržuazija, siekdama atriboti mases nuo socializmo. Gilėjant bendrai kapitalizmo krizei, antikomunizmas panaudojamas ne tik kovai prieš marksizmo-leninizmo ideologiją bei revoliucinį darbininkų judėjimą, bet ir prieš visus mūsų epochos pažangius bei demokratinius judėjimus.

Prisidengdama apgaulingais antikomunizmo šukiais, imperialistinė reakcija persekioja ir uja visa, kas pažangu ir revoliucinga, stengiasi suskaldyti darbo žmonių gretas, etc. Po šia juoda vėliava šiandien susivienijo visi socialinės pažangos priešai".

Katalikų hierarchijai daug rūpesčio kelia ir t. v. "trečiasis pasaulis", t. y. išsivadujančiose iš kolonializmo šalyse liaudis, kurioje pradėjo kilti nekrikščioniškos nuotaikos.

Atėjūnai misionieriai jų sužavėti nepajėgia. Dėl to pradėta ruošti kunigus ir pasaulietinius vadus iš vietinių gyventojų, steigti jiems mokyklas. Pijus XII 1939 m. išventino tris afrikiečius vyskopus. 1951 m. išleista jų reikalui net speciali enciklika "Evangelii praecones", kuri skatina šviesti buvusius kolonijų vergus, kad tie geriau suprastų "tikrojo dievo" žodį, kad mestų pagonybę ar stačiatikybę ir nesidėtų prie protestantų.

Žodis klerikalizmas ne visuomet teisingai suprantamas bei aiškinamas. Knygos autorius duoda labai tikslią šios visuomeninės fazės definiciją. Įvade skaitome:

"Antiklerikalinėje buržuazinėje literatūroje klerikalizmas neretai sutapatinamas su bažnyčia ir religija. Toks požiūris yra neteisingas, moksliskai nepagrįstas. Klerikalizmas neapsiriboja bažnyčia ir jos išsišakojusiu aparatu; jis remiasi įvairiomis pasaulietiškomis organizacijomis: politinėmis partijomis, profsąjungomis, jaunimo, moterų ir kitomis organizacijomis bei draugijomis, turi savo spaudą ir įvairias kitas ideologinio poveikio priemones. . . Klerikalizmas iš tikrųjų yra sudėtingas socialinis ir politinis reiškinys, atsiradęs antagonistinėje klasinėje visuomenėje".

MŪSŲ TIKSLAS

Šio rašto tikslas nėra kritiška knygos analizė ar "deimančiukų" ieškojimas bei jų išskėlimas. Norime tik savais žodžiais, ne visuomet citatomis ar svetimženklių ribose, pateikti skaitytojui autoriaus mintis bei išvadas. Galima tai pavadinti laisvu autoriaus sekimu bei aprobacija ar kaip kitaip.

"Imperializmo epochoje Vatikanas tapo stambiausiu tarptautiniu politiniu centru, telkiančiu visas reakcingas jėgas kovai prieš komunizmą ir tarptautinį darbininkų judėjimą, o po Spalio socialistinės revoliucijos - vienu stambiausių antitarybinių centrų. Antikomunistinė ir antitarybinė Vatikano veikla pasiekė

aukščiausia laipsnį ir tapo agresyviausia ir karingiausia Pijaus XII pontifikato metais (1939-58). Puoselėdamas viltį "Likviduoti komunizmą", Pijus XII rėmė visas tarptautinės reakcijos jėgas, veikiančias prieš Tarybų Sąjungą bei kitas socialistines valstybes".

Tačiau jau net tuo laiku Vatikanas ir aukštieji katalikiškosios hierarchijos ešelonai pamatė, kad vien tik anatemom-prašeikimais komunizmo nenugalėsi, kad tikinčiųjų masės pradeda suprasti, jog bažnyčia REMIA TURTINGŪJŲ LUOMA, kad ji veikia prieš esminius reikalus varguomenės, kuriai siūlo atpildą po mirties. Katalikai darbininkai fabrikuose pradėjo sudarinėti bendrą frontą su marksistais ir dalyvauti su jais ekonominėje bei politinėje kovoje.

"Pop. Jono XXIII pontifikato metais Vatikanas pradėjo formotis vadinamasis naujas politinis kursas, kuris atspindėjo blaiviau mąstančių bažnyčios veikėjų pastangas prisitaikyti prie naujos istorinės situacijos, kai pasaulis suskilęs į dvi savitarpį kovojančias socialines sistemas".

Jie pamatė, jog reikia skirti komunizmą, kaip visuomeninę sistemą bei politinį judėjimą, ir komunizmą, kaip ateistinę ideologiją. Popiežiai pradėjo inkorporuoti į savo tezes marksistinės ekonomikos teorijas.

"Jono XXIII iniciatyva buvo sušauktas XXI Visuotinis bažnyčios susirinkimas (II Vatikano susirinkimas), kurio svarbiausias tikslas - apsvarstyti klausimą, kaip įveikti gilėjančią katalikybės krizę ir sustiprinti bažnyčios pozicijas šiuolaikiniame pasaulyje. Svarstydamas šį pagrindinį klausimą, II Vatikano susirinkimas negalėjo apeiti komunizmo problemas".

Tačiau liberalesnieji vyskupai matė, jog remdami senąsias antikomunistines pozicijas, t. y. - tarptautinio imperializmo bei išnaudotojiško kapitalizmo pozicijas, - bažnyčią remdama kompromituoja; ji stoja prieš dirbančiąją liaudį, kuri nori išsivaduoti iš ekonominės ir socialinės vergovės. Visi objektyvūs faktai rodė, jog tas bažnyčiai nenaudinga, kad reikia imtis lankstesnės politikos, reikia laviruoti tarp Schilės ir Charibdės. Vatikaną verčia keisti savo politines gaires tikinčiųjų masių politinis sąmonėjimas, jų krypimas į kairę, jų

domėjimasis marksizmu. Mąstantis katalikas šiandien klausia, kodėl pasaulyje taip plinta marksistinės idėjos, kurias bažnyčia tiek daug kartų pasmerkė? Kodėl, pav., Italijoje, Vatikano panosėje, tiek daug katalikų balsuoja už komunistų kandidatus į parlamentą ir neklauso bažnyčios draudimų? Tas bažnyčios vadams kelia nerimą!

ANTIKOMUNIZMO IDEOLOGIJOS PIRMATAKAI VATIKANE

"Pirmieji oficialūs Vatikano dokumentai, smerkiantys komunizmą, pasirodė Pijaus IX pontifikato metais (1846-78). Pijus IX pasmerkė ne tik socializmą ir komunizmą. Jis smerkė ir buržuazines revoliucijas, kurios gerokai pakirto katalikų bažnyčios ekonomines, politines ir ideologines pozicijas. Pijus IX aktyviai rėmė feodalinę kontrrevoliuciją, tikėdamasis, kad tik ji viena galės padėti bažnyčiai susigrąžinti senąsias privilegijas".

XIX amžiaus buržuazinė visuomenė buvo pažangesnė, negu to laiko feodalinė-baudžiaminė santvarka, besąlygiškai bažnyčios laiminama. Buržuazinės šviesuomenės tarpe buvo gana daug asmenų, proteguojančių liberalias bei laisvamaniškas idėjas. O tai kenkė bažnyčiai. Pijaus IX autoritetas smuko.

Tačiau jo įpėdinis Leonas XIII (1878-1903) buvo gudresnis. Jis norėjo sutaikinti feodalizmą su bekylančia buržuazija, prisitaikyti prie naujų istorinių sąlygų. Leonas XIII matė, jog bažnyčia negali ignoruoti permainų, įvykusių pasaulyje buržuazinių revoliucijų laikotarpiu. Dėl to, užuot buržuaziją smerkęs už jos tariamą laisvamanybę, jis kalbėjo su ja "politine kalba". Pat pirmąja savo enciklika "Rerum novarum" jis kreipėsi į "tauty atstovus ir valdytojus", aiškindamas, kad jiems patiems yra politiniai nenaudinga griauti bažnyčios autoritetą; kad pasaulyje nebūtų įvykę tiek karų bei sukilimų, jeigu būtų klausyta bažnyčios autoriteto.

"Taigi jau šioje enciklikoje Leonas XIII padarė aiškią užuominą, jog katalikų bažnyčia galėtų būti labai svarbiu buržuazinės visuomenės politiniu ir ideologiniu ramsčiu, jeigu jai būtų leista sustiprinti savo padėtį šioje visuomenėje. Leonas XIII tikėjosi, kad bažnyčia galėsianti rasti bendrą kalbą su buržuazija ANTIKOMUNIZMO PAGRINDU".

Ir buržuazinė valstybė tai suprato. Katalikiškose šalyse bažnyčios globai buvo pavesotos mokyklos ir kitos visuomeninės įstaigos. Konkordatai suvaržė valstybių rankas. Šalia karaliaus atsisėdo kardinolas ar vyskūpas ir jam įsakinėjo. Kitoje savo enciklikoje ("Quad opostolici muneris") popiežius gyrėsi, jog: "socializmo marui atitolinti Kristaus bažnyčia turi tokią galią, kokios neturi nei žmonių įstatymai, nei pareigūnų draudimai, nei kariuomenės ginklai". Tas bažnyčios galios šaltinis esąs - religija.

"Leono XIII pontifikato metais susiformavo taip pat ir pagrindiniai antikomunizmo bruožai. Katalikiškas antikomunizmas buvo visiškai pritaikytas buržuazijos klasiniams interesams. Tai ryškiai atsispindėjo 1891 m. paskelbtoje enciklikoje "Rerum novarum". . . Šioje enciklikoje katalikiškas antikomunizmas buvo rafinuotesnis, labiau pritaikytas prie tuometinių klasių kovos sąlygų. . . Šioje enciklikoje Leonas XIII paskelbė katalikų socialinę doktriną, priešpastatydamas ją mokslinio komunizmo teorijai".

SPALIS IR VATIKANO REAKCIJA

"Po Spalio socialistinės revoliucijos katalikiškasis antikomunizmas įgavo kai kurių naujų bruožų. Pirmiausia pažymėtina, kad tuo laikotarpiu Vatikanas smarkiai išplėtė antikomunistinės kovos frontą. Toliau stiprindamas kovą prieš revoliucinį darbininkų judėjimą kapitalistinėse šalyse, jis aktyviai stėjo prieš Tarybų šalį, plačiai panaudodamas bažnyčią antitarybiniam reikalams".

Pop. Pijus XI irgi ėjo savo pirmtakų Pijaus IX ir Leono XIII keliais. Jis niekino socializmą bendrai, o Tarybų Sąjungą ypatingai. Pataikaudamas Hitleriui, jis 1937 m. paskelbė encikliką "Divini redemptoris", kuri suaktyvino visą tarptautinę klerikalų reakciją kovai prieš komunizmą. "Šmeiždama T. Sąjungą, kurstydamą tikinčiųjų antitarybines nuotaikas, ši enciklika padėjo hitleriniam fašizmui ruošti ideologines prielaidas prieš T. Sąjungą". Savai propagandai naudojo šią encikliką ir Lietuvos kunigai bei klerikalai: arkiv. Skvireckas, vysk. Brizgys, kunigų seminarijos rektorius Petraitis, kanauninkas Sandanavičius ir kiti.

Pop. Pijus XII karo metu rėmė Hitlerio politiką. Nei vienu žodžiu jis nepasmerkė

Hitlerio masinių žudynių, kuriose nukankinta milijonai nekaltų žmonių. Dėl to Hitleris nelietė savo draugų, kurie jam ištikimai tarnavo. Karui pasibaigus, Vakarų Vokietijos teritorijoje buvo daugiau kaip 10,000 katalikų bažnyčių bei kitų bažnytinių įstaigų; buvo apie 14,000 kunigų, apie 10,000 vienuolių vyrų ir apie 90,000 vienuolių moterų. Karas jų nepalietė!

"Literatūroje jau yra plačiai nušviesta Lietuvos TSR reakcingųjų dvasininkų kontrrevoliucinė veikla prieš liaudį pirmaisiais pokario metais, kai ir mūsų respublikoje vyko aštri klasių kova. Kaip liudija spaudoje paskelbti dokumentai, tuo laikotarpiu reakcingieji dvasininkai visokiais būdais stengėsi sukurstyti Lietuvos tikinčiuosius prieš Tarybų valdžią.

Daugelis kunigų bažnyčiose varė antitarybinę propagandą, sakydami dviprasmiškus, o kartais atvirai antitarybinius pamokslus, bendradarbiavo su buržuazinių nacionalistų pogrindžiu, patys steigė militarines grupes, teikė materialinę ir moralinę paramą ginkluotoms nacionalistų gaujoms, o kai kurie kunigai ir patys jose dalyvavo. Šią priešišką veiklą aktyviai skatino Vatikano globojami pabėgę iš Lietuvos hitleriniai veikėjai bei nacionalistiniai centrai."

NAUJO KURSO BANDYMAS

Pop. Jonas XXIII buvo kiek liberalesnis už savo pirmtakus, jis 1959 m. bandė naujai formuluoti Vatikano požiūrį į taikos ir karo problemas, bet ultradešinieji bažnytinės hierarchijos sluoksniai jo iniciatyvai nepritarė, jie kovojo prieš šį naują kursą. "Jie aktyviai priešinosi visoms Jono XXIII akcijoms, kurios, jų manymu, galėjo silpninti bažnyčios kovą prieš komunizmą. Per visą Jono XXIII popiežiavimo laikotarpį bažnytinės hierarchijos viršūnėse vyko kova tarp naujojo ir senojo kurso šalininkų, pačioje Romos kurijoje veikė atvira opozicija popiežiui".

Į būsimąjį XXI Visuotinį bažnyčios susirinkimą, pavadintą "Vatikano susirinkimu" (1962-65) dėjo daug vilčių ne tik Jonas XXIII, bet ir kiti reformų šalininkai. Tačiau jiems teko nusivilti, nes ultrareakcingieji bažnytinės hierarchijos sluoksniai tokio susirinkimo šaukimui nepritarė. Nors popiežiaus valiai priešintis jie ir neišdrįso, bet jo darbą sabotavo.

Susirinkimui dar nei neįpusėjus, 1963 m. mirė Jonas XXIII; jo sostan sėdo Povilas VI. Šis pradžioje bandė laviruoti tarp liberaliosios ir reakcingosios frakcijų, tačiau laipsniškai vis labiau sviro pastarųjų pusėn, kol galutinai jiems kapituliavo. Jo taktika – grynas kompromisas – žingsnis pirmyn, du atgal. Jis glaudžiai bendradarbiauja su oficialiąja Vatikano hierarchija ir tarptautinio imperializmo stambiaisiais atstovais. Izraelio, Vakarų Vokietijos ir JAV politiniai bei ekonominiai vadai yra dažni popiežiaus bei Vatikano svečiai. Šiuo metu Vatikano ir jam artimoje spaudoje aštriai kritikuojama kairiųjų katalikų politinės koncepcijos. O tų "herezijų" reiškiasi vis dažniau!

Povilas VI 1971 m. gegužės 14 d. paskelbė savo "apaštališkąjį laišką", kuriame bando liesti pasaulio reikalus. Jis smerkia kai kurias visuomenines negandas, karus, sukilimus, maištus, skelbia taiką bei ramybę ir pan. Tačiau smarkiausi jo "filipikos" žodžiai nukreipti prieš marksizmą, kaip didžiausią... onių nelaimę, ir "nežabotą" liberalizmą. Prieš šias apraiškas jis ragina be perstojo kovoti.

PRAKTIŠKOJO DIALOGO KLAUSIMU

Šiuo metu puoselėjama pokalbių, diskusijų, debatų dialogo ugdymas tarp marksistų ir pažangesnių tikinčiųjų. Akademikas Vl. Niunka savo knygoje pusl. 235 sako:

"Mūsų laikais komunistų ir tikinčiųjų dialogas tapo labai aktualia problema. Ji šiandien svarstoma tiek marksistinėje, tiek ir nemarksistinėje spaudoje.

Į komunistų ir tikinčiųjų dialogo reikšmę atkreipė dėmesį tarptautinis komunistų ir darbininkų partijų pasitarimas, įvykęs 1969 m. Maskvoje. Pagrindiniame pasitarimo dokumente pabrėžiama: labai aktualus pasidarė komunistų ir tikinčiųjų dialogas dėl tokių problemų, kaip karas ir taika, kapitalizmas ir socializmas, neokolonializmas besivystančiose šalyse; bendri veiksmai prieš imperializmą, už demokratiją ir pan."

Katalikų bažnyčios hierarchija, bent žodžiais, irgi pripažįsta tokio dialogo naudingumą:

"Visuotinis bažnyčios susirinkimas formaliai pripažino, kad katalikams tam tikrais atvejais yra būtina bendradarbiauti su ateistais. Bažnyčia, sakoma pastoralinės konstitucijos

21 straipsnyje, "nors ir visiškai atmets ateizmą, tačiau nuoširdžiai pripažįsta, jog visi žmonės, tikintieji ir netikintieji, privalo aktyviai prisidėti prie šio pasaulio kūrimo, kuriame tenka bendrai gyventi, o šito tikrai negali būti be nuoširdaus ir protingo pokalbio". Dialogo su ateistais reikalą pripažino ir Povilo VI enciklika "Ecclesiam suam". Tačiau tai buvo tik formalumas. Praktikoje kunigai diskusijų su komunistais vengia. Vienas jų kardinalas (Kionigas) tokio pokalbio reikalą skelbia tik sekamu atveju:

"Vadinasi, svarbiausias katalikų ir marksistų dialogo reikalas yra priversti marksistus atsisakyti ateizmo ir pripažinti "Kristaus tiesą", o ne ieškoti bendros kalbos ir siekti glaudesnio tikinčiųjų ir netikinčiųjų bendradarbiavimo, sprendžiant aktualias socialines bei politines problemas".

Ultrareakciniai klerikalai pabrėžia, kad "bet koks katalikų dialogas su komunistais esąs kenksmingas bažnyčiai, nes jis visais atvejais padedąs skverbtis komunistinėms idėjoms į katalikų pasaulį".

Kitaip sakant, klerikalai nori tik tokio dialogo, kuris išeitų jų naudai, o ne visuomenės. Į tai akademikas Vl. Niunka duoda visai logišką atkirtį:

"Komunistai atvirai skelbia, kad tarp marksistinės filosofijos ir religijos negali būti jokio idėjinio kompromiso bei takaus sambūvio. Tačiau jie niekuomet nesakė ir nesako, kad dėl to marksistai negali rasti bendros kalbos su tikinčiais, siekiančiais teisingesnės socialinės santvarkos. Priešingai, komunistai, nuosekliai vadovaudamiesi materialistinės dialektikos principais, mokliškai pagrindžia marksistų ir tikinčiųjų dialogo būtinumą. Marksistai yra įsitikinę, kad komunistų ir krikščionių dialogo tvirtą pagrindą sudaro jų pagrindinių interesų bendrumas, jų suinteresuotumas stiprinti taiką, panaikinti socialinį neteisingumą. . .

Komunistai sprendžia šį uždavinį, plėsdami kontaktus su tikinčiųjų masėmis, su priešakiniais religiniais sluoksniais bei katalikų veikėjais, nepritariančiais klerikaliniam anti-komunizmui, kartu su jais svarsto svarbiausias mūsų epochos socialines, ekonomines ir politines problemas".

Akademiko Vlodo Niunkos mokslinė knyga verta rimto dėmesio!

J. SKLIUTAUSKAS

SVARBIAUSIAS ŽMOGUS

Kiekvieno žmogaus gyvenime yra tokių įvykių, kurie nepasimiršta. Ir yra vardų, susijusių su šiais įvykiais. Prieš šiuos vardus laikas bejėgis. Dargi kuo toliau, juo labiau jie jaudins mus, tuo brangesni jie mums darosi. Šie žmonės, išžengę iš anų tolimų dienų, kaip ryškūs šviesuliai mus lydi šiandien, įkvepia mus mūsų kasdieniniame gyvenime. Atsigręžęs į savo neramią jaunystę, kiekvienas iš mūsų prisimena tokį žmogų. Mes jo vardą nešiojome širdyje. Mes jį vadiname svarbiausiuoju žmogum. Tokiu žmogum daugelio literatų, jų tarpe - ir mano gyvenime buvo rašytojas Jonas Šimkus.

PIRMOJI PAŽINTIS

Susipažinau su Jonu Šimkum keturiasdešimtais metais, kai jis jau buvo neseniai pradėjęs eiti laikraščio "Tarybų Lietuva" redaktorių. Tai buvo kažkokiam literatūros vakare. Vakarui pasibaigus, Jonas Šimkus kreipėsi į susirinkusius, vakaro dalyvius, pakviesdamas mus bendradarbiauti "Tarybų Lietuvos" laikraštyje.

Aš dar tada buvau mokinys, mokiaus Kauno V-toje vidurinėje mokykloje, o laisvalaikiu rašinėdavau vaizdelius, apsakymėlius, vaidinimus. Bet niekam savo kūrybos nerodydavau. . . Bet Šimkus savo gerumu, kuris tiesiog trykšte tryško iš jo, savo paprastumu, nuoširdumu, demokratiškumu mane taip paveikė, kad, nors ir buvau nelabai jau drąsus ir nelinkęs pulti į atvirumus, pajutau būtinybę tam žmogui išlieti savo širdį, su juo pasikalbėti, gal būt, net duoti jam mano rankraščius perskaityti. . .

JONAS ŠIMKUS (1906 - 1965)

"Tarybų Lietuvos" redakcija tuomet buvo įsikūrusi Donelaičio gatvėje, buvusioje katalikų dienraščio "Dvidešimtis Amžius" patalpose. Man šitas žygis į redakciją buvo ne juokai: gerokai pasijaudinau, kol pasiryžau peržengti redakcijos slenkstį. Netrukus jau beldžiaus į atsakingojo redaktoriaus Jono Šimkaus kabineto duris.

Šimkus sėdėjo prie rašomojo stalo, apsivertęs didžiausia krūva rankraščių. Jis ir rankoje laikė kažkokį rankraštį. . . Žiūriu į redaktorių, jaučiu, kad mano veidas dega ir kakta karšta, ir visa mano minčių juosta nutruko. Renku, rizikuoju galvoje mintis, o jos, kaip tyčia, bėga ir bėga atgal. . .

Bet štai rašytojas pažūrėjo į mane geru, pasakyčiau - net tėvišku žvilgsniu, kažkaip keistai sukrotėjo jo tankūs, kupstuoti antakiai - ir iš karto man visas sunkumas nuslūgo, pasidarė širdyje gera, lengva. Ir iš karto netikėtai lengvai mezgėsi mūsų pokalbis. . . Pasakiau, kad noriu tapti žurnalistu, bendradarbiauti "Tarybų Lietuvoje". . .

REDAKCIJOJE

- Ar turi gal ką parašęs? - paklausė Šimkus.

- Turiu. . . - nedrąsiai išspaudžiau ir atkišau neseniai baigtą rašyti apybraižą.

- Tai gal aš dar kitą kartą užeisiu - pridūriau, matydamas, kad redaktorius ir be mano atsinešto rankraščio, turi dar didžiausią krūvą neperskaitytų rankraščių.

- Ar skubi? - paklausė redaktorius, - jei neskubi, pasėdėk valandėlę - tuoj paskaitysiu. . .

Pasiėmęs nuo stalo mano atsineštą rašinį, redaktorius jį atidžiai perskaitė, kilstelėjo į mane akis, ir vėl taip gražiai sukrotėjo jo antakiai, - Gerai, palik. . . spausdinsime, - pasakė Jonas Šimkus, ir dabar, rodos, ne tik jo gražus kuokštėti antakiai sukrotėjo, bet ir veide suvirpėjo gera, šilta šypsena.

- O kaip bus su mokykla? Ar galėsi ją toliau lankyti ir pas mus dirbti? - paklausė jis.

Susitarėme, kad ateidinėsiu į redakciją popiečiais. . .

- Štai, susipažinkite - mūsų naujasis ir pats jauniausias bendradarbis, - geraširdiškai šypsodamasis pasakė Šimkus. Visų, su kuriais tą dieną teko susipažinti, - nebeprisimenu. Įsiminė man tik pažintis su redakcijos sekretorium Juozu Belecku, irgi labai paprastu, nuoširdžiu ir draugišku žmogum, su kuriuo teks nemažai bendrauti iki pat karo pradžios.

MANO APYBRAIŽOS LIKIMAS

Po kelių dienų "Tarybų Lietuvos" laikraštyje aptikau išspausdintą mano apybraižą, kurią buvau įteikęs redaktoriui. Tiesa, nors po ja buvo padėta mano pavardė, bet tai buvo ne visai mano apybraiža. . . Tekinas atlėkiau pas J. Belecką, pratiesiu jam laikraštį, kažką pradėjau jam aiškinti, o gi, žiūriu, jo akys gudriai šypsosi. Jis man pratiesia mano rankraštį. Gerokai subraukytą, žinoma. Kažkieno plunksna raudonu rašalu gerokai taisė mano rankraštį, apvalė jį nuo "žodinio balasto". . . Ištisas vietas iš naujo perrašė.

- Nenusimink, tokia visų pradedančiųjų autorių dalia, - draugiškai patapšnojęs man per petį, siekdamas, matyt, mane paguosti, pasakė Beleckas. . . - Tiesa, prisiminė jis, - Šimkus prašė, kad duočiau pačiam pasiskaityti jo subraukytą paties rankraštį. Sakė, kad taip geriau įsimins padarytos klaidos - nebekartos jų. . .

Pradėjau dirbti "Tarybų Lietuvos" redakcijoje. Ir dar ne kartą teko pamatyti savo rankraščius gerokai apibraukytus. Ir pastabų kartais tekdavo išgirsti. . . Tiesa, ši žmogų galima buvo sutikti redakcijoje ne tik dieną, bet ir vėlyvą vakarą. . .

Jonas Šimkus buvo ne tik redakcijos vadovas, jo "spiritus movens", bet ir daugiausiai už visus redakcijoje dirbo. Jo rašomasis stalas visada buvo apkrautas gausybe rankraščių. . . Ir vis tiktai - nežiūrint to, kad redaktorius buvo apkrautas devyniomis galybėmis darbų - jis atrasdavo man laiko. . .

Man visam gyvenimui įsiminė Jono Šimkaus pokalbiai su manim apie literatūrą, apie literato akiratį. Tai buvo nuoširdžiai atviri, dalykiški, draugiški pokalbiai. Ir buvo be galo gera ir malonu jo klausyti, - nes visa tai man kalba, trokšdamas man gero, siekdamas mane kūrybiškai auklėti, įdiegti man gerus, teisingus spaudos darbuotojo įgūdžius. O gi svarbiausia - perteikti man savo patirtį.

MUMS REIKIA PAŽINTI BROLIŠKAS TAUTAS

Prisimenu dar ir tokį epizodą. Išsikviečia mane Jonas Šimkus. - Štai, girdi, po kelių dienų sueis 70 metų nuo ukrainiečių rašytojos Lesios Ukrainkos gimimo dienos. Siūlo man apie ją straipsnį parašyti. . .

- Tai labai gera ir pažangi rašytoja. Pasiskaityk. . . - Šimkus man atkiša Lesios Ukrainkos raštų knygą, kurią jis, rodos, iš namų buvo atsinešęs. - Tiesa, čia tik jos poezija. . . Laiko dar turi, būtų gerai, jei nueitum į biblioteką, susirastum rašytojos prozos knygą ir pasiskaitytum. . . O gi mūsų skaitytojai apie ją nieko ar beveik nieko nežino. Mums reikia informacijos, informacinių straipsnių apie broliškųjų tautų rašytojus. . . - pasakė redaktorius.

Pasiskaičiau apie rašytoją - parašiau informacinio pobūdžio straipsnį, už kurį buvau pagirtas.

Jonui Šimkui labai rūpėjo mūsų laikraščio skaitytojus supažindinti su tarybinių tautų rašytojais, su jų kūryba. Ir tai suprantama, jei prisiminsime, kad buržuaziniiais laikais tarybinė literatūra buvo ignoruojama, dėl ko į lietuvių kalbą tebuvo išverstos vos tik viena kita tarybinio autoriaus knyga. Ir, reikia pasakyti, kad ši spraga buvo labai jaučiama. Apie tarybinę literatūrą, apie broliškųjų tautų rašytojus ir kūrybą mūsų laikais nieko - ar beveik nieko nebuvo žinoma. Todėl suprantama, kad Jonas Šimkus dėjo nemažai pastangų šiai kultūriniame krašto gyvenime jaučiamai spragai - bent kiek tai dabar buvo įmanoma - užpildyti. Jo iniciatyva ir rūpesčiais "Tarybų Lietuvos" laikraštyje periodiškai (kartais net po keletą kartų per savaitę buvo spausdinamos atkarpos) supažindinančios mūsų skaitytojus su broliškųjų tautų literatūra. Daugeliui laikraščio skaitytojų šios atkarpos ir buvo pirmoji pažintis su daugianacionaline tarybine literatūra. Šių "atkarpų" sudarytojas buvo poetas Juozas Kruminas, redakcijos literatūros skyriaus vedėjas. Netrukus buvau priskirtas jam į pagalbininkus. . . Jis išversdavo atitinkamo poeto ar rašytojo kūrybos pluoštą, o aš rašydavau atitinkamą informacinį straipsnį apie tą rašytoją, kurio kūryba buvo spausdinama.

Man teko neblogai pažinti Kruminą - tai buvo gražiai naujagė, kažkodėl visada išblyškęs, tylus ir mandagus žmogus. Tarp kitko, pavydėtino darbštumo žmogus. . . Toks jis man įsiminė tuomet.

IR PETRAS CVIRKA

Vieną vakarą, skaitydamas būsimos tokios "atkarpos" skiltis, ilgai užsisėdėjau pas redaktorių Joną Šimkų. Kalbėjomės apie literatūrą. . . netikėtai atsidaro durys. Įeina Cvirka. Nebeprišimenu, koks reikalas jį tokią vėlybę valandą atvedė pas redaktorių. Aš keletą kartų buvau matęs Cvirką susirinkimuose Rašytojų klube (Vailokaičio namuose), bet asmeniškai su juo dabar nebuvo pažįstamas. Jonas Šimkus mus dabar supažindino.

Pasirodo, Cvirka jau apie mane žinojo, jis buvo skaitęs vieną kitą mano vaizdelį, išspausdintą ano meto laikraščiuose. Įsikalbėjome. . . apie pastaruoju metu pradėtuosius "Tarybų Lietuvoje" skelbti straipsnius, vadinamąsias "literatūrines atkarpas" apie tarybinius rašytojus. Gerai prisimenu, kad Cvirka labai pagyrė laikraščio redakciją už tai. . . Jis šias atkarpas pavadino "Jono Šimkaus įkurtu tautų ir literatūrų draugystės universitetu".

NAKTIMIS SAPNUODAVAU APIE LIETUVĄ

Karo audra nubloškė mane toli - į Kirgiziją, Frunzės miestą. Čia aš dabar gyvenau ir mokiaus vienoje miesto vidurinėje mokykloje. Naktimis sapnuodavau Lietuvą, savo gimnaziją Kaune. . . "Tarybų Lietuvos" redakciją. Ir, žinoma, skaudančia širdimi prisimindavau Joną Šimkų, jo gerą, nuširdžią šypseną, tankių, kupstuotų antakių krutėjimą. . . Juk per tuos nepilnus bendradarbiavimo "Tarybų Lietuvoje" metus šitas žmogus buvo man tapęs be galo mielas, artimas, brangus. . .

Tai buvo, rodos, keturiasdešimt antrųjų metų viduryje - vieną gražią dieną iš toje pačioje Frunzėje gyvenančio Lietuvos LKT įgaliotinio Kirgizijai Povilo Sklėriaus (dabar, rodos, ŽŪA profesorius) gaunu keletą pirmųjų Maskvoje išėjusių "Tarybų Lietuvos" laikraščio numerių. . . Laikraščius Sklėrius vos dar tik vakar buvo gavęs iš Maskvos. Laikraščiai dabar ėjo iš rankų į rankas.

Nežinau, ar mūsų laikų žmonės, kuriems lietuviškas spausdintas žodis tapo kasdieniniu, savaime suprantamu dalyku, mane teisingai supras? Juk mes jau beveik metai gyvenome kažkur "už jūrų marių" be spausdinto lietuviško žodžio. . . Dar gyvą lietuvišką žodį kartas nuo karto tekdavo išgirsti - Kirgizijoje tuomet nemažas būrys evakuotųjų lietuvių gyveno. Bet lietuvišką knygutę ar laikraštis kiekvienam iš mūsų atrodė kažkokia didele vertybe, nepasiekiamą svajone. . .

Kažkaip neseniai man teko pasklaidyti karo metais Maskvoje ėjusio "Tarybų Lietuvos" laikraščio komplektą. Seni, nučiupinėti ano rūstaus meto laikraščio komplektai - pastebėjau, - turi gerą ypatybę išsaugoti savo

laikmečio dvasią. Mano dėmesį patraukė vienas laikraštyje išspausdintas laiškas. Jo autorius kažkoks Antanas Daunys, gyvenęs kažkur netoli Tian šanio kalnų. "Su dideliu džiaugsmu skaitome "Tarybų Lietuvą". Mums brangus kiekvienas jos numeris, brangus kiekvienas žodis. . . Juk taip pasiilgome lietuviško žodžio. . . "

JONAS MAN RAŠO

Parašiau apybraižą apie Frunzės kanapių džiuto fabriko "lietuvių brigadą", kurios rankomis buvo įrengtas fabriko įrankių cechasis. Žiemą, šaltyje, beveik po atviru dangumi plūšo vyrai. . . lietuvių šaltkalvių brigados vadovas Tarakevičius, šaltkalvis-tekintojas Lukošius, šaltkalviai Baziliauskas, Skrėbys, Rusinas, Gudaitis, dizelininkas Gavrilkevičius, kurie savo gamybiniais pasiekimais išgarsino šiame fabrike Lietuvos vardą. . . Pasiunčiau ją į Maskvą, į "Tarybų Lietuvos" laikraščio redakciją. Žiūriu, viename iš artimiausių laikraščio numerio apybraiža buvo išspausdinta. . .

Įsidrąsinau - pasiunčiau dar keletą apybraižų ir reportažų apie Frunzės gamyklose ir Didžiojo Ču upės kanalo statyboje dirbančius lietuvius. . . Po kurio laiko gaunu laišką iš Maskvos. Iš Jono Šimkaus. Jis rašo, kad šiuo metu dirba Visasąjunginiame radijo lietuviškų laidų redaktorium, bet iš "Tarybų Lietuvos" laikraštyje spausdinamų mano straipsnių sužinojo, kad aš gyvas. . . kad neužmiršau mūsų laikraščio. Nebeprišimenu, kiek kartų tą dieną perskaičiau šio brangaus mano širdžiai žmogaus laišką. . . Ir kiekvieną kartą išplaukdavo man akyse jo veidas, draugiškas žvilgsnis, kuokštėti, gražūs antakiai, man vėl širdyje pasidarydavo šilčiau. . .

Ilgainiui aš tapau nuolatinis laikraščio bendradarbiu. Jono Šimkaus pasiūlymu - tapau "Tarybų Lietuvos" laikraščio korespondentu jau ne vien Kirgizijai, bet visoms Vidurinės Azijos respublikoms. . . Dabar - kiek leisdavo galimybės, laikas - keliaudavau po Vidurinę Aziją. Rašinėju informacijas, reportažus, apybraižas ne tik iš įvairių Kirgizijos miestų ar kolūkių, bet ir iš Kazachstano ir Uzbekistano, kur irgi buvo gausu

evakuotųjų iš Lietuvos. Prisimenu vieną laišką iš redakcijos - prašė mane nuvykti kažkur už Taškento, į lietuviškuosius vaikus namus Čirčike. . . Nuvykau - ir iš ten pasiunčiau apybraižą į "Tarybų Lietuvą".

KAI SUGRĮŠIM Į LIETUVĄ. . .

1943 metų rudenį gavau laišką iš Maskvos, iš Jono Šimkaus. Jis rašė: "Jau mėnesį, kai aš redaguoju "Tarybų Lietuvą". . . Aš esu susirūpinęs susidaryti "Tarybų Lietuvos" bendradarbių branduolį tam metui, kai grįšim į Lietuvą. Į savo bendradarbių skaičių įrašiau ir paties pavardę. Manau, kad pats tam neprieštarau ir, kai grįšim į Lietuvą, eisi pas mane dirbti. . ."

Tame pačiame laiške Jonas Šimkus siūlė pagalvoti apie sumanymą surinkti medžiagą būsimai knygai apie lietuvių darbą gamyklose ir kolūkiuose - "ši sumanymą įgyvendinti bus ne taip lengva, bet, gal būt, dėsime pastangas surinkti žinias iš visų sričių, kur yra lietuvių. Tada tokia brošiūra gal ir išeitų. Žodžiu, to klausimo iš akių neišleiskime ir juo rūpinkimės" - rašė J. Šimkus.

Į "Tarybų Lietuvą" rašė ne tik lietuviai. Laikraščio redakciją pasiekdavo kirgizų meno, literatūros veikėjų laiškai, straipsniai. Prisimenu, viename pirmųjų išvaduotame Kaune išėjusių "Tarybų Lietuvos" numerių buvo išspausdinta Kirgizų dainiaus Alymkulo Usenbajevio daina "Aš dainuoju apie Lietuvą". . . Ši šilta, širdimi parašyta daina nuskriejo daugelį tukstančių mylių per sidabro karūnėmis pasidabinusius Alatau kalnagubrius, pasiekė Lietuvą ir privertė stipriau plakti L. Giros širdį. Susijaudinęs poetas, jau tuomet sunkios nepagydomos ligos surakintas, atsakė laišku Alymkului: "Aš daina atsiliepsiu į dainą". Jis įkandin laiško į Frunze pasiuntė savo eilėraštį, skirtą naujiems draugams, kurių jis dar nebuvo matęs, bet jau spėjęs pamilti:

"O broli Alymkulai, Aly mielasis,
Norėčiau, kad jausmai mūsų būtų taip
Į vieną darnų himną, į vieną dainą kilnią
Nuo Jūsų Frunzės miesto lig senojo mūsų
Vilniaus.

VĒL KAUNE

Jono Šimkaus iškviestas, sugrįžau į Kauną - ir čia vėl pradėjau dirbti "Tarybų Lietuvos" redakcijoje. Daugelio iš buvusio prieškarinio laikraščio darbuotojų nebesuradau. . . Sužinojau skaudžią, mane labai nuliūdinusią žinią, kad hitlerininkai sušaudė Juozą Beleckį. Su šiuo žmogum man buvo tekę nemažai bendrauti: aš jį prisiminiau ne tik kaip gerą, prityrusį žurnalistą, vyresnį draugą, bet ir labai dorą nuoširdų žmogų. . .

Šiandien, kai rašau šias eilutes ir iš kažkada - keturiasdešimtaisiais metais - buvusio jauniausiojo redakcijos darbuotojo jau tapau veteranu. . . Aš mintimis sugrįžtu į praeitį, apžvelgiu savo trisdešimtmetį Joną Šimkų. . . Kažkodėl sakoma, kad tik pirmoji meilė ilgam palieka gyventi žmogaus širdy, bet ar gali kada nors išblėsti, laiko apnašomis apsikloti atmintis apie žmogų, kuris padėjo tau atrasti save.

Gyvybės galia

TRIPTIKAS

I

Nebūties ežere
likimų nuotrupos.
Laumžirgiai nerūpestingi, -
Kritusių akys sustingę.

Amžių dumble
šarvai dtlėja.
Dvelkia žemės karščiu,
ledkalnių vėju.

Guli romėnai, riteriai.
Guli, kraujo troškę. . .
Žemė saulę ritina, -
pumpurai pokši.

Žemė mirties nebijo.
Žydi Hirosimos sakura.
Planeta atgyja.
Šniokščia gyvenimo jūra.

BORISAS PUZINAS

Apvalios formos obuolių ir slyvų
ir brandumu prisodrinti laukai.
O žemė dar pilna gyvybės syvų,
ir želmenys lyg kūdikio plaukai.

Erdvės galia javų laidais nubėga,
kai atgimimo saulė grįžta vėl.
Ir jaučiam išganingą duonos jėgą,
Kai plūsta gyslomis kaitri srovė.

III

Prisirpo šiaurietiškę vynuogių kekės -
Žemaitiško šilo satyro jos laukia!
Trūnyja muziejinės žagrės ir šakės,
užsnūdo sodyba ant lauko.

Apdilo paminklų granitinės kertės.
Vaiduoklių ateivių nė ženklų neliko.
Lyg dosnūs rugpiūčiai pasikeičia kartos,
lyg upės atplūsta iš tyko.

Senovinė žemė, palaimintas kraštas.
Bejėgės, sakytum, nelaimės ir mirtys.
Nevystančių rūtų miestietiškas raštas,
undinių viliojančios pirtys.

. . .

Pražilo avių ir miežių sruogos,
rugių sapnus tuojau sudrums piūtis.
Džiovina saulė žiemai miško uogas,
ir obelys apnuogino krūtis.

Jaučiu, speigai su vėtromis atūžia.
Sustingo medžiai, laukdami audros.
Lyg sužeistasis, grįžtantis iš mūšio,
palaukėje šermukšnis susvyruos.

Rugpiūti, dar pasiauski po atolą,
juk žemę vėl suvers speigų lankai.
Pajausiu, kaip į nebūtį nutolę
su užmarštim kovos balti laukai.

MORALĖ IR RELIGIJA

DOC. A. GAIDYS

Filosofijos mokslų kandidatas

KAIP DOROVĖS NORMOS TAPO 'DIEVO ĮSAKYMAIS'

Įvairių šiuolaikinių religijų skelbėjai teigia, kad moralės normos nustatytos dievo, o bažnyčia esanti svarbiausia dorovės saugotoja. Antai, judaizmo ir krikščionybės religijų pasekėjai savo moralinio kodekso pagrindu laiko vadinamuosius "Dešimt dievo įsakymų". Biblijoje teigiama, kad šiuos įsakymus, surašytus ant akmeninių lentelių, davęs dievas senovės žydų patriarchui Mozei ant Sinajaus kalno.

Tačiau mokslas įrodė, kad Biblijos pagrindą sudaro tolimos praeities žydų liaudies įvairių padavimų rinkinys. O dorovės normas, primenančias tuos vadinamus "Dešimt dievo įsakymų", galime rasti ir kitų tokio pat išsivystymo lygio tautų dorovės kodeksuose, nors tų tautų religijos neturi nieko bendro su judaizmu ar krikščionyste.

Tyrinėdami moralės kilmę ir jos raidą, priename išvadą, kad dorovė yra grynai žemiškas reiškinys, ilgos žmonių visuomenės raidos rezultatas. Tolimi mūsų protėviai buvo visuomeninės būtybės. Savo jėga, greičiu ir kitomis fizinėmis savybėmis nusileisdami daugeliui žvėrių, jie galėjo išgyventi kovoje dėl būvio, plėtodami darbinę veiklą, savo sukurtais įrankiais bendromis pirmųjų žmonių kolektyvų jėgomis tikslingai pertvarkydami aplinką. O bendras darbas ir gyvenimas neįmanomas be savitarpio pasitikėjimo, be elementarios žmogaus orumo, teisių ir gyvybės apsaugos. Todėl nuo pirmųjų visuomenės raidos žingsnių formavosi nerašytos dorovinio elgesio taisyklės, normos, kurios būdavo įtvirtinamos papročiuose, palaikomos pirmųjų žmonių kolektyvo visuomeninės nuomonės poveikio jėga ir perduodamos iš kartos į kartą.

Pirmųjų žmonių gentys, sunkiai kovodamos su gamta dėl būvio, labai vertino drąsą, ištikimybę, darbštumą, dosnumą, tvirtą valią,

savo pareigų vykdymą, duoto žodžio laikymąsi. Žmonės su primityviais akmeniniais įrankiais galėjo pasirūpinti maisto tikrai tiek, kiek būtinai reikėjo jų gyvybės išlaikymui. Todėl tada negalėjo būti privačios nuosavybės, turtinės nelygybės ir išnaudojimo. Tokie ekonominiai gamybiniai santykiai nulėmė šių žmonių moralės būdingus bruožus - rüstų teisingumą, savitarpio pagalbą.

Žinoma, pirmųjų žmonių moralės negalima per daug idealizuoti. Minėtosios ekonominės sąlygos nulėmė ir kai kuriuos, mūsų akimis žiūrint, neigiamus bruožus. Tarp skirtingų genčių neretai įvykdavo kruvini susirėmimai. Įsigalėjo kraujo kerštas. Dėl sunkių gyvenimo sąlygų daugelyje genčių buvo atsiradęs paprotys žudyti pasenusius ir paliečius žmones. Tuometinės moralės požiūriu tokie reiškiniai buvo ne tik leistini, bet ir laikomi kiekvieno padoraus žmogaus pareiga.

Bėgo amžiai, augo gamybinės jėgos, keitėsi gamybiniai santykiai. Atitinkamai kito ir tuos santykius atspindinti moralė, pats gėrio ir blogio supratimas. Antai, jau vėlesnėje pirmųjų žmonių bendruomenės stadijoje senus žmones, kaip turinčius didelį gyvenimo patyrimą, pradėta globoti, gerbti, jų žodis paprastai būdavo lemiamas. Laipsniškai susiformavo tokia visų priimta dorovės norma - "Gerbk savo tėvą ir motiną". Panašiai atsirado ir kitos paprastos dorovės bei teisingumo normos.

Tokiu būdu moralė atsirado nepriklausomai nuo religijos ir anksčiau už ją. Šimtus tūkstančių metų truko bereliginė žmonių raidos epocha. O tuo pat metu tam tikra dorovė jau buvo ir ji vystėsi toliau. Netgi kai pagaliau atsirado ir religija, ikiklasinėje visuomenėje ji nebuvo pajungusi moralės.

Paimkime kad ir senovės graikų religines pažiūras, vaizdžiai aprašytas Homero kūrinuose. Jų įsivaizduojamas dieviškasis pasaulis negalėjo būti moralės įstatymų leidėjas ir saugotojas, kadangi patys dievai, kaip ir žmonės, vieni būdavę geri, dori, kiti – pikti, klastūnai, apgavikai. Jie gyvendavę tokį pat gyvenimą, kaip ir žmonės, turėdavę žmonas, kurioms ne visada būdavę ištikimi, tarp savęs kivirčydavęsi, kariaudavę. Iš tų padavimų matyti, kad lygiai kaip žmonės, taip ir jų vaizduotės sukurti dievai, privalėdavę laikytis toje visuomenėje priimtų dorovinių papročių, na, ir gana dažnai juos pažeisdavę.

Kokios aplinkybės nulėmė tokį moralės ir religijos santykį pirmą kartą bendruomenėje? Svarbiausia aplinkybė yra ta, kad moralinės pažiūros ir normos, atspindinčios pirmą kartą beklasinių bendruomenių interesus, buvo savaime aiškios ir bendros visam tuometiniam žmonių kolektyvui. O jeigu atsirasdavo individai, nenorintieji paklusti toms dorovės normoms, tai juos sudraudavo kiti giminės nariai. Koks nors dieviškas teisėjas ir baudė jas dorovei palaikyti nebuvo reikalingas.

Visai kitaip susiklosto reikalai klasinėje visuomenėje. Anksčiau buvusį vieningą giminės moralę suskyla. Pavyzdžiui, vergvaldžių požiūriu prekiauti vergais, juos kankinti ir žudyti buvo visiškai normalus, dorovingas dalykas. O tuo tarpu vergus raginta būti nuolankiais, klusniais.

Tačiau vergai gana dažnai gadindavo vergvaldžių inventorių, bėgdavo nuo jų, o kai kada ir sukildavo prieš juos. Todėl engiamųjų tarpe atsiranda savos dorovinės pažiūros, priešingos išnaudotojų moralei, pateisinančios darbo žmonių pasipriešinimą. Toks skirtingų moralinių pažiūrų buvimas pastebimas taip pat feodalinėje ir ypač kapitalistinėje visuomenėje.

Bet toji klasė, kuri viešpatauja materialinėje gamyboje, vyrauja ir dvasinės produkcijos srityje. Ji sau naudingą moralę stengiasi primesti visai visuomenei. Suprantama, kad išnaudotojų interesus atspindinčios moralės reikalavimai išnaudojamiesiems jau toli gražu nėra savaime aiškūs ir priimtini. Paimkime kad ir krikščioniškojo taip vadinamo šventojo rašto reikalavimus mylėti savo priešus, jeigu šėrė per vieną žandą, atsukti ir antrąjį. Juk tai prieštarauja natūraliam žmogaus savisau-

gos jausmui. Todėl išnaudotojų interesus atspindančios moralės normos engiamųjų sąmonėje išskyla kaip kažkokios galingos išorinės jėgos primesti reikalavimai. Taip susidaro dirva atsirasti pažiūroms, kad dorovės normos yra duotos dievo. Tokias gaivališkai atsiradusias pažiūras palaikyti labai suinteresuotos viešpataujančios klasės. Dar politinėse religijose vergovinėje santvarkoje gimsta dievai ar deivės, kaip, pavyzdžiui, graikų Temidė, kurių specialybe tampa žmonių elgesio teisimas. Vergvaldinėse ir feodalinėse valstybėse susiformuoja monoteistinės religijos – judaizmas, vėliau krikščionybė ir islamas. Kai valstybėje atsiranda vienas valdovas, ir danguje imama garbinti vieną galimgą, rūstų dievą. Toms visuomenėms būdingos dorovinės pažiūros bei normos paskelbiamos dievo įsakymais. Minėtosios religijos reikalauja tikinčiuosius laikyti šių įsakymų, bauginamos jų laužytojus baisiausiomis pragaro bausmėmis. Taip žmonių sukurtos dorovės normos tapo "dievo įsakymais".

Neklauskite manęs

Neklauskite manęs, kiek gruodžių
Pečius man lenkė kailiniai –
Visus juos užmarštin suaudė
Gegužio saulės spinduliai.

Už jų pasislėpė rugsėjai,
Papuošę plaukus man šerkšnu. . .
Lyg ir nebuvo žvarbūs vėjai
Veiduos išarę daug vagų.

Svajonėm norisi pavyti
Dar debesėlių danguje,
Lyg paskutinę šaltą lytį
Plačiam kaip jūra Nemune.

Aš vėl kaip vaikas noriu krykšti,
Ieškot žibuoklių po beržais,
Nuspalvint džiugesį šiandikštį
Baltais, baltais obels žiedais.

V. ŽAROMSKIS

NAUJO RYTO SKELBĖJAS

(Minint J. Janonio gimimo 75-ąsias metines)

"Nė vienas lietuvių poetas taip giliai nepažinūrėjo į proletaro sielą, niekas neatvaizdavo taip puikiai jo skausmų ir sopulių, niekas nedavė tokių prakilnių kovos dėl šviesiosios ateities paveikslų ir niekas netikėjo taip giliai jos pasiekimu, kaip J. Janonis". - Taip pirmąjį lietuvių proletarinį dainių, liepsningą socialistinės revoliucijos šauklį apibūdino V. Mickevičius-Kapsukas.

Gimęs 1896 m. balandžio 5 d. Beržinių kaime, netoli Biržų, Julius Janonis nuo pat vaikystės pažino Lietuvos darbo žmonių vargą ir skurdą. O Janonio vaikystė - tai neužmirštami 1905-1907 metai, kai pirmoji Rusijos revoliucija, nors ir pralaimėjusi, išjudino plačiąsias darbo žmonių mases, sužadino vil-tis siekti šviesesnio gyvenimo.

Dar besimokydamas pirmojoje klasėje, J. Janonis pradėjo rašyti eiles. Jau tie pirmieji kūrinėliai rodo, kad jaunąjį poetą daugiausia jaudino darbo žmonių vargai, sunkus jų likimas.

1913 m. J. Janonis atvyksta mokytis į Šiaulius, kur suartėja su proletariatu, su revoliucine darbininkų kova. Nepilni dveji metai, kuriuos Janonis praleido Šiauliuose, buvo reikšmingi ne tik jo idėjiniam brendimui, bet ir poetinei kūrybai. Čia jis parašė nemaža geriausiųjų savo eilėraščių, pirmą kartą į lietuviškąją poeziją įvesdamas miesto gyvenimą, darbininkų klasę. Tai ir "Kovotojų giesmė", metanti iššūkį skriaudikams, ir "Darbo kariuomenė", kuri, vos rytui prašvitus, per miegantį miestą žingsniuoja niūriai, ir pagaliau "Iš darbininkų katekizmo", kviečiantis siekti laimės tik kova.

Suartėjęs su miesto proletarinio judėjimu, Janonis dar giliau suvokė Lietuvos kaimo varguomenės interesus. Eilėraščiuose "Kalvis", "Kumečio daina" jis parodė, kad kaimo proletarui nepakeliui nei su lietuviškąja buržuazija, nei su stiprėjančia buožija, kad darbo žmogus supranta savo skriaudų priežastis, nekenčia išnaudotojų ir ima suvokti, jog nebetoli ta diena, kai bus nublokštas šis jungas.

Žadindamas darbo žmones į kovą prieš išnaudotojus, poetas tvirtai tikėjo socialistinės revoliucijos artima pergale. Tai ypač gražiai išreikšta eilėraščiuose "Švyturys", "Naujas Rytas".

Kilus pirmajam pasauliniam karui, Janonis pasitraukė į Voronežą. Eidamas karo tremtinio keliu, poetas matė išvargusių žmonių būrius, traukiančius į Rytus, bedarbių minias Rusijos miestuose. Šiurpūs karo vaizdai, bendravimas su Voronežo revoliucionieriais dar labiau praplėtė Janonio akiratį, sutvirtino internacionalinius jo pasaulėžiūros principus.

1916 m. J. Janonis persikelia mokytis į Petrogradą, aktyviai įsijungia ten į revoliucinę veiklą. Po Vasario revoliucijos 1917 m. jis kartu su Z. Angariečiu dirba RSDDP (b) Lietuvių rajono organizacijoje, rūpinasi "Tiesos" laikraščio leidimu, kurio pirmajame numeryje poetas išspausdina savo puikų eilėraštį "Neverkit pas kapą". J. Janonis dalyvauja bolševikų partijos Balandžio konferencijoje, kurioje Leninas išdėstė garsųjį socialistinės revoliucijos Rusijoje planą. Vieną šios konferencijos rezoliuciją Janonis išverčia į lietuvių kalbą.

Kova prieš Lietuvos buržuazijos kurstomą nacionalizmą - pagrindinė Janonio tų metų publicistikos tema. Jis demaskuoja buržuazijos skelbiamas tautinės kultūros, tautinio meno šūkius, kuriais ji bando pridengti savo tikruosius tikslus, atitraukti darbo žmones nuo revoliucinės kovos.

Šiuo laikotarpiu Janonis dirba, negailėdamas nei laiko, nei sveikatos, kuri vis eina silpnyn ir silpnyn.

Mirė Janonis, nesulaukęs Naujo Ryto, jo pilnos džiaugsmo laisvės dainos. Mūsų tautos istorijoje jis paliko labai ryškų pėdsaką - ir kaip pirmasis proletarinis lietuvių poetas, ir kaip politinis veikėjas, Revoliucijos Audrošauklis.

V. PETKEVIČIENĖ

MOKYKLOJE, KUR MOKĖSI J. JANONIS

J. KRIVICKAS

Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos
kraštotyros muziejaus vadovas

Šiaulių J. Janonio vidurinė mokykla - viena seniausių Tarybų Lietuvoje. Šiemet, švęsdami proletarinio poeto J. Janonio 75-ąsias gimimo metines, kartu švenčiame ir 120-ąsias mokyklos gyvavimo metines.

Įdomi mokyklos įsikūrimo istorija. Šiaulių apylinkių bajorai dar 1838 metais pradėjo rūpintis gimnazijos įsteigimu, tačiau Vilniaus generalgubernatorius vis nedavė sutikimo. Tik vėliau buvo nutarta iš Svisločio (Baltarusijoje) gimnaziją perkelti į Šiaulius, kas ir buvo padaryta. 1851 m. vasarą baigtas statyti pastatas ir rugpiučio 20 d. prasidėjo mokslas.

Senoji gimnazija buvo su sustiprintu senųjų kalbų dėstymu. Gimnazijoje buvo ypatingai griežta drausmė. Vadovybė samdydavo seklius, kurie turėjo pranešinėti apie mokinių nuotaikas ir darbus. Ant stogo kabantis varpas skelbdavo mieste gyvenantiems mokiniams, kada gulti, kada kelti, rūsijoje buvo karceris, kuriame būdavo kalinami mokiniai, bandę nepaklusti mokyklos reikalavimų ir nesilaikyti nustatyto režimo.

Kokios bebūtų griežtos baudmės, jos nepajėgė užgniaužti mokinių sąmonę besiskverbiančių šviesių minčių. Prasidėjus 1861 metų neramumams, maištingos nuotaikos jaučiamos ir gimnazijoje. Jos vadovybė sudaro sąrašus revoliucingai nusiteikusių mokinių, kurie, nelaukdami, kol juos pašalins, patys pasitraukia iš mokyklos.

Tačiau jokios carinės vyriausybės priemonės nepajėgė palaužti pažangios minties. Tokia šviesi asmenybė buvo Vladislavas Dembskis, K. Vairo-Račkausko knygos "Kunigas - maištininkas" herojus. V. Dembskis nusimetė kunigo sutarą ir tapo nesutaikomu dvasiškijos veidmainystės demaskuotoju.

XIX amžiaus mokinių sąrašuose mes randame tokias asmenybes, kaip Mikalojų Katkų - "Balanos gadynės" autorių, Jeronimą Ralį - "Odisėjos" vertėją, Povilą Višinskį - įžymų

publicistą, kultūros veikėją, Marceliną Šikšnę - rašytoją, matematiką, Vaclovą Bielskį - revoliucionierių, Andrių Damaševičių - medicą, revoliucionierių ir daugelį kitų.

Dvidešimtojo amžiaus pradžioje dar labiau bręsta revoliucinės nuotaikos. Bundančio Naujo Ryto atėjo skelbti Julius Janonis, Vladas Rekašius, Stasys Brašiškis, Kazimieras Stasiulis, Simonas Grybas, Jonas Žiburkus, Vladas Každailis.

Taip jau susiklostė, kad šiaulių vyrų gimnazijoje nuolat buvo gyvos pažangios revoliucinės nuotaikos. Ir pražūsus karo audroms, buržuazijos valdymo metais gimnazijoje mokosi ir dirba didelis būrys taurių asmenybių. Tai akademikas Kostas Korsakas - poetas, literatūros kritikas, Juozas Grušas - dramaturgas, Juozas Paukštelis - rašytojas, Kazys Daukšas - chemikas, Petras Aleksandravičius - skulptorius, Valerijonas Knyva - visuomeninis veikėjas ir daugelis kitų.

Išvadavus Lietuvą iš vokiečių okupantų, prasideda naujas gyvenimo etapas. Mokykla pakyla iš griuvėsių, pristatomas dar vienas aukštas. Vėl prasideda darbas, tik jau visai kitoks, negu anksčiau.

Šiandien mokykloje žinias semiasi 1100 moksleivių. Mes didžiujamės tarybiniais metais baigusiais mūsų mokyklą auklėtiniais - Saulium Sondeckiu - muziku, Albertu Laurinčiuuku - žurnalistu, Dainiumi ir Gyčiu Trinkūnais - muzikais, Vytautu Čekanausku - architektu, Ignu Laurušu - architektu, Vytautu Laurušu - kompozitoriumi.

Nemažą pėdsaką mokyklos istorijoje paliko joje dirbę mokytojai Jonas Adomaitis, Juozas Galvydis, Vladas Zdzikauskas, Gerardas Bagdonavičius, Genė Simonavičienė, Jeroslavas Rimkus, Tomas Stonys, Vladas Markauskas.

J. Janonio vidurinės mokyklos moksleiviai šventai saugo savo šimtametės mokyklos tradicijas, renka medžiagą apie jos praeitį. Didelis būrys mokytojų auklėja jaunąją kartą naujam gyvenimui.

Nuslinko tamsi praeitis, ir dabar, švęsdami mokyklos ir proletarinio poeto garbingą sukaktį, su pagarba minime tuos, kurie sunkiosiomis gyvenimo sąlygomis kovojo, nepalūžo, ir tuos, kurie šiandien, išėję iš šios mokyklos sienų, kuria šviesią ateitį.

AR LANKĖSI SVEČIŲ IŠ KITŲ PASAULIŲ?

Praėjo jau dešimt metų, kaip žmonių sukurti aparatai pradėjo lankytis kituose pasauliuose. 1969 ir 1971 metais pirmieji žmonės pabuvojo Mėnulyje - artimiausiame nuo Žemės kosminiam kūne. Nestebina todėl, kad daug kam kyla mintis, jog ir pas mus galėjo atskristi kosminiai aparatai ir net kosminiai laivai iš kitų pasaulių. Juk kitur protingi padarai galėjo atsirasti seniau negu Žemėje. Jie galėjo išvystyti mokslą ir techniką anksčiau ir iki aukštesnio laipsnio kaip mes Žemėje. Vadinasi, ir kosmiškai skraidyti jie galėjo daug pirmiau negu Žemės gyventojai. Tad kyla tokie du pagrindiniai klausimai: pirmas: ar yra kokių nors pėdsakų, kad Žemėje būta protingų svečių iš kitų pasaulių, ir, antra, ar galimas daiktas iš viso, kad pas mus lankytųsi kitų pasaulių aparatai arba ir laivai su kosmonautais.

Kad būta pas mus svečių, kai kas įžitri tokiuose reiškiniuose, kaip senovinė sudėtingos technikos ir neaiškios paskirties statyba, randama Artimuosiuose Rytuose, kaip tartum skafandrais apvilktų žmonių su antenomis ant galvos atvaizdai, išraižyti ant Afrikos uolų, kaip Tunguskos reiškinys, įvykęs 1908 m. birželio pabaigoje, ir kai kurie kiti. Yra rašytojų, kurie senovės žydų padavimą apie Elijo pakilimą į dangų taip pat sieja su kosmonautų išskridimu. Tačiau rimtai išnagrinėjus visus tokius tariamo kosmonautų lankymosi Žemėje palikimus, reikia prieiti išvadą, kad jie neturi nieko bendra su kosminiais svečiais.

Nors senovės statytojai neturėjo tokios technikos, kurią dabar turime, bet jau sugebėjo palikti tokius savo statybinės išmonės paminklus, kaip Egipto piramidės ir sfinksai, Velykų salų milžiniškos akmens statulos ir daugelis kitų, šiandien dar nevisai aiškių, bet vis labiau aiškėjančių darbų, atliktų ne svečių, bet Žemės gyventojų. Piešiniai ant Afrikos uolų plunksnomis papuoštus žmones ir t. t.

Kai dėl Tunguskos reiškinio, kur 1908 m. buvo pastebėtas skriejantis didžiulis ugnies kamuolys, kurio sukelta banga išmušė taigoje didelį kraterį ir nusiaubė kelis tukstančius hektarų miško, tai kruopštus mokslinių ekspedicijų tyrimai parodė, kad ten būta reto nedidelės kometos įsibrovimo į Žemės atmosferą.

Trumpai sakant, visiškai nepaaiškinamų dalykų, kurie galėtų liudyti apie protingų būtybių lankymąsi iš kitų pasaulių, neturime. (Plačiau apie tai yra parašyta 3-je knygoje "Žemė ir kosmosas").

O dabar pasvarstykime antrą klausimą - ar galimas iš viso dalykas, kad pas mus lankytųsi svečiai iš kosmoso.

Saulės sistemoje yra 9 didžiosios planetos, 32 jų palydovai-mėnuliai ir tukstančiai mažų planetų-asteroidų bei kometų. Jei ten kur gyventų protingos būtybės, tai jų lankymasis pas mus galėtų būti taip pat įmanomas arba įmanomesnis, kaip mūsų aparatų bei laivų lankymasis Mėnulyje, Veneroje ir kitų Saulės sistemos kūnų rajonuose. Deja, niekur iš čia paminėtų kūnų nėra protingos, o gal ir jokios gyvybės. Šiuo atžvilgiu geriausiai ištirti Mėnulis, Venera, Merkurijus, Marsas.

Mėnulis dėl savo mažumo neturi atmosferos, vandens, todėl ten gyvybė neįmanoma. Ten lankęsi kosmonautai nieko gyvo nerado: parvežtoji nuo Mėnulio žemė nerodo jokios gyvybės pėdsakų. Visiškai tokia pat kaip Mėnulyje padėtis ir Merkurijuje bei visose mažose planetose ir didžiųjų planetų palydovuose.

Nėra gyvybės ir panašiausioje į Žemę planetoje Veneroje. Dėl neapsakomo karščio, siekiančio iki 500°C, Veneroje nėra vandens, nėra sudėtingų cheminių junginių, be kurių neapsieina net ir paprasčiausi mikroskopiniai padarėliai, todėl ten gyvybė neįmanoma. Labai abejojama, ar yra gyvybė ir Marse, kur temperatūra nepaprastai svyruoja ir naktimis nukrinta iki 50 - 130C žemiau nulio. Marse nėra skysto vandens, be kurio bent Žemėje neapsieina jokia gyvybė.

Nėra vilties rasti gyvybę ir planetosemilžinėse: Jupiteryje, Saturne, Urane, Neptune. Jos per toli nuo Saulės, jų atmosferos sudėtis netinkama gyvybei. . . Iš viso gyvybė labai reikli ir sudėtinga, todėl jai atsirasti ir vystytis būtina, kad būtų daugelis palankių sąlygų. Kadangi Žemėje tos sąlygos buvo tinkamesnės negu kitose planetose, tai čia palaiptams iš negyvos gamtos susidarė organiniai (gyvybiniai) junginiai, atsirado pagaliau primitiviausi gyvi padarėliai, kurie atrankos ir kovos už būvį sąlygomis vystėsi ir tobulėjo. Pagaliau paskutiniame milijone metų išnirio gyvajame pasaulyje žmogus – nuostabaus mokslo, technikos ir meno kūrėjas.

Tačiau Saulės sistema Visatoje ne vienintelė. Kiekviena žvaigždė – tai tolima saulė. Žvaigždės labai įvairios ir tik kai kurios jų turi planetų sistemas. Žvaigždžių vien mūsų Galaktikoje yra apie 200 milijardų, o ir galaktikų žinome daugelį milijonų. Galaktikose, be abejo, yra planetų, kuriose išsivystė gyvybė. Tačiau galaktikos taip didelės ir taip tolimos viena nuo kitos, kad tikėtis svečių iš jų tiesiog neįmanoma. Jei mūsų kosmonautai nuskrenda į Mėnulį per 3 dienas, tai iki artimiausios žvaigždės jiems tektų skristi daugiau kaip 100,000 metų! Net žaibas nuo artimiausių žvaigždžių skrieja iki mūsų daugelį metų, dešimčių, šimtų ir net tūkstančių metų. Todėl mums atrodo neprotinga tikėtis, kad kitų pasaulių kosmonautai galėtų rasti mus ir apsilankyti pas mus. Lygiai nėra pagrindo laukti, kad jau pas mus galėtų atskristi kokie kosminiai aparatai, "lėkštės" ar kiti daiktai.

Vienintelis rimtas kontaktas tarp atskirų pasaulių gyventojų yra radijo ryšys. Galimas daiktas, kad mums jau siunčiamos telegramos iš kitų pasaulių, tik jų dar nepajėgiame priimti. Dar sunkiau mums patiems pasiųsti telegramas į tokius pasaulius, kur galime tikėtis rasti mokytų padarų, savo pavidalu gal visiškai skirtingų nuo žmonių, bet turinčių labai protingus kokius nors kūno organus. Mokslininkai tikisi, kad ilgainiui radijo ryšį pavyks užmegzti su kitais pasauliais, kad ir kaip toli jie būtų.

GESINANT LEMPA,

J. SIMONIS

Labanakt, lempos žibury!
 Labanakt, mintys lakios!
 Ramiai pulsuok, širdie budri,
 Pakol ilsėsis akys
 Ir kūnas atsigaus išsekęs.

Labanakt, mėlynas dangau!
 Labanakt tau, tėvyne!
 Galėjau aš nuveikt daugiau,
 Į savo darbo pynę
 Į aust gausiau gijų auksinių.

Labanakt, artimi draugai!
 Labanakt, bendražygiai!
 Jaučiuos prieš jus aš nesmagiai, –
 Skambėti neprilygau
 Akordan jūsų sielos stygų.

Labanakt, saulų Visata!
 Labanakt, o beribe!
 Lengvesnė bus man ryt plyta, –
 Su degančia kūryba
 Ją krausiu ateities statyboj.

Labanakt, sąmonės šviesa!
 Labanakt, svajos, godos!
 Tegū mane sapnų dvasia
 Vedžios stebuklų sodais,
 Įspės ir ateitį parodys.

J. JAUNIŠKIS

APSILANKIUS ATEIZMO MUZIEJUJE

Kas yra krikščioniška atgaila?

VILNIUS. - Aną sekmadienį su abiem sūnumis ir dviem jų draugais užėjome į Vilniaus Ateizmo muziejų. Jis įrengtas vienoje buvusioje bažnyčioje.

Mokiniai muziejaus pradžioje smalsiai stebėjo spalvotus maketus, kurie vaizduoja gyvybės plėtojimosi žemėje eras, pavadintas įmantriais graikiškais vardais. Jie apstulbę apžiūrinėjo tarytum gyvus dinosauros, trogloditus, mamutus.

Muziejus akivaizdžiai atskleidžia, kaip palaipsniui mokslo atradimai išgelbėjo žmogų iš blaškymosi prietaruose, akiai kovojant su gamtos jėgomis. Siaubas apima, pagalvojus, kaip, pavyzdžiui, actekai aukodavo dievams permaldauti dar tebeplazdančias, iš belaisvių krūtinų išpiautas širdis.

Kaip gyvą pavyzdį jiems papasakojau apie grabnyčios deginimą dar neseniais laikais permaldauti perkūniui, kad jis neuždegtų namų. Tereikėjo tik pasistatyti perkūnsargį, ir net šiaip dar religingos šeimos jau nebedegdavo žvakės, užėjus perkūnijai.

Vaikai mane visko klausinėjo.

Jiems aiškinau, pasakojau apie eksponatus, išstatytus stenduose. Mostrancija, ostija, stula, rožančius, škaplieriai ir daugybė kitų liturginių dalykų - jiems tik muziejinės sąvokos. Jie dar mažai teskaitė senosios klasikinės literatūros, kur būtų galėję užtikti juos paminėtus.

- O kas yra gavėnia? - paklausė mane Saulius.

Bet, vos aš pradėjau aiškinti, Algis staiga vėl pakėlė galvą:

- O kas gi yra atgaila?

Kai jie tik pirmą kartą susiduria su visa eile naujų sąvokų, jų supratimas, žinoma, gali būti vien paviršutinis.

Atgalios sąvoką jiems bandžiau aiškinti, kai mes ėjome namo. Pamėginau griebtis psichologinio argumentavimo.

- Atgaila, - kalbėjau jiems, - yra vienas iš paskutiniųjų prietarų, kuriuo dar ir šiandien kai kur žmonės mėgina akiai gintis nuo jiems nesuprantamų psichikos reiškinių.

Muziejuje jiems buvau parodęs odinius mazguotus diržus, kuriais fanatikai flagelantai plakdavosi save net iki kraujo.

Kaip jiems paaiškinti, kodėl žmonės taip kraupiai kankindavo save, taip skausmingai blaškėsi nežinojime?

- Ar jums teko vasarą matyti balose tokių juodų kirmėlių, kurios vadinasi dėlės arba siurbėlės? - paklausiau juos.

Jie patvirtino. Jos esančios labai biaurios.

Tad įsivaizduokite, kad dar ne taip seniai jos būdavo pardavinėjamos vaistinėse, - dėčiau jiems. - Ir žmonės, jų nusipirkę, dėdavo jas sau ant krūtinės, kad įsisiurbusios ištrauktų "karštį". Jie nesuprasdavo ligos - šiuo atveju, plaučių uždegimo - priežasties ir kančiai sumažinti akiai griebdavosi tam tikrų drastiškai siaubingų gydymo būdų. Jiems atrodė, kad kančią sumažinti gali tik kokia nors ne mažiau skausminga gydymo priemonė.

Panašiai yra ir su dvasine žmogaus sveikata, kai pažeidžiami psichinės higienos dėsniai.

Per ilgus evoliucijos amžius išsivysčiusi visuomeniška žmogaus prigimtis instinktyviai veržėsi į produktyvų kūrybinį bendravimą su kitais visuomenės nariais. Tuo prigimtis nesąmoningai, bet tikslingai siekė aukštesnio gerbūvio, kilo vis į aukštesnę pažangos pakopą. Bet šiam visuomeniniam prigimties instinktui pasireikšti trukdė išnaudotojiška santvarka, verčianti žmones vieni kitus parazituoti, vieni kitus apgavinėti. Pažeistas prigimties instinktas protestavo, maištavo, žmogų krėtė dvasinė "karštligė", kuri paprastai buvo vadinama neuroze. Ir žmonės nežinojo, ir ilgai nežinojo, viso to priežasties.

Dvasininkai sakė, kad tokiais atvejais velnias apsėda žmogų. Vėliau tą psichikos maudulį jie pakrikštijo nuodėme. Ir buvo imtasi visokių priemonių tai neurozei, tam mauduliui gydyti. Vienas iš jų ir buvo savęs plakimas bizūnais, o taip pat kankinimas pasninkais, ilgomis maldomis. Manyta, kad toks savęs kankinimas galėjo išvaduoti nuo košmariškos širdperšos, kurią vadino nuodėmių našta.

Kadangi pagrindinė "nuodėmė" arba visuomeniškosios prigimties pažeidimas buvo parazitiškas žmogaus gyvenimo būdas, tai vienintelė priemonė išsivaduoti iš to prigimties maištavimo, iš to maudulio, buvo tos prigimties nukreipimas į kuo uolesnį tarnavimą visuomenei, siekiant su dviguba energija išsteisti jai padarytą skriaudą parazitiniu gyvenimu.

Bet kaip žmogus atsisakys parazitinio gyvenimo, jeigu jis turtingas, jeigu jis viskuo aprūpintas kitų žmonių darbu, jeigu jam nereikia nė piršto pajudinti? Bažnyčia laimino ir tebelaimina turtuolius, liepia, kad skurdžiai būtų jiems paklusnūs. Tokia esanti dievo valia! Todėl parazitinis gyvenimas iš kitų žmonių prakaito, ašarų ir kraujo, iš jų sukrauto turto, tėra tik dievo valios vykdymas!

Ir todėl dar ir šiandien Vakarų pasaulyje, atėjus gavėniai, bažnyčios šaukia žmones daryti atgailą. Kitaip sakant, dėti sau ant krūtinės dėles, kad jos išsiurbtų juos slegiančią "nuodėmių karštligę"!

Visa tai nebeegzistuoja socialistinėje visuomenėje, kur panaikinta privati gamybos priemonių nuosavybė, sudaranti sąlygas, kad vieni žmonės parazitų kitus. Čia dar jaunystėje pajuntama skola visuomenei, kuri išaugino jaunuolį, kurios medžiaginiai ir dvasiniais syvais jis mito, kuri jį gynė ir saugojo, kolei jis buvo nepilnametis. Ir kiekvienas jaučia pareigą išsteisti tą skolą. Dar daugiau, jis jaučia veržlų norą pasitarnauti savo visuomenei, drauge su ja žengti į priekį.

Taigi atgaila ir parazitizmas yra dvi to paties dalyko pusės.

Kur šaukiama apie atgailą, ten pripažįstamas ir šlovinamas parazitinis gyvenimo būdas.

Kvietimas daryti atgailą yra tuo pačiu raginimas gyventi parazitiškai.

- Ar dabar maždaug supratote, kas yra gavėniai ir atgaila? - paklausiau savo moksleivius.

Tikėjau, kad iš dalies jie, vis dėlto, suprato.

MĖNULIO ROMANSAS

Pro debesis yrėsi mėnuo,
Nušviesdamas miegantį slėnį.
Mes žengėme dviese alėja.
Tau plaukus dvelksmu glamonėjo
Pavasario vėjai.

Mėnulį už tūkstančių mylių
Erdvėlaiviai tupė ir kilo.
Robotai jų, grunto pasėmę,
Į gelmę startuoti vėl ėmė,
Kaip žemė jiems lėmė.

E. GEDVILAITĖ

Jei Piautuvai-Kujai ten spindi,
Lig motinos Žemės atsklinda,
O gruntas sūnaus jos Mėnulio
Spektre mikroskopuose guli,
Koks žygis didžiulis!

Šis proto stebuklų stebuklas,
Gigantiškos pastangos buklios
Mus uždega kovai, sušildo,
Tikėjimu širdis pripildo,
Dvejonę išdildo.

Mieste, jaunų rankų statytam,
Mes pergale jausim kas rytą.
Mums meilė, sužibus šioj eroj,
Vartus į aukštybes atvėrė,
Palaima nužėrė.

DR. A. PETRIKA

PIRMIEJI LIETUVOS DAILININKAI

Vilniaus leidykla "Vaga" 1970 m. išleido tikrai liuksusinį meno šedevrą "LIETUVOS TAPYBA" XVI-XIX. Tai rinktinė Lietuvoje atliktų dailininkų darbų 16-19 amžiais. Ne visi Almanache pažymėtieji dailininkai buvo sąmoningi lietuviai: buvo sulenkėjusių, surusėjusių, suvokietėjusių lietuvių; buvo sulietuvėjusių lenkų ir grynų kitataučių. Lietuvos renesanso pradžioje ypatingai buvo susižavėta italais dailininkais. Juos Lietuvos didikai kviesdavosi savo rūmams statyti, juos dekoruoti, portretus piešti; bažnyčias statyti, jas išpuošti tikybinio pobūdžio paveikslais, freskomis, statulomis ir šiaip biblinio pobūdžio vaizdais. Paveiksiai buvo tapyti drobėje, medyje, vario skardoje, etc. Didysis Lietuvos kunigaikštis, ir Lenkijos karalius, Žygimantas Senasis buvo vedęs italę Boną.

Išsamioje knygos introdukcijoje, kurią parašė P. SVIČIULIENĖ ir P. JUODELIS, skaitome:

"Mūsų respublikos muziejuose saugoma tūkstančiai įvairių meno vertybių. Dėl nepalankių istorinių aplinkybių jos išblaškytos, o dalis meno kūrinių yra patekusi ir už respublikos sienų. Tačiau didžiausi ir vertingiausi senosios tapybos, ypač Vilniaus meno mokyklos, rinkiniai sukaupti sostinės muziejuose, Jie sudaro šios knygos pagrindą. Šis leidinys neapėmia monumentaliosios tapybos ir freskos darbų. . .

"Šio laikotarpio dailę savo darbuose tyrinėja P. Galaunė ir V. Drėma, sukaupę nemažą faktinės medžiagos apie atskirus Vilniaus meno mokyklos dailininkus - P. Smuglevičių, K. Rusecką, V. Smakauską ir kitus. . .

Tačiau svarbiausią vaidmenį Lietuvos dailės istorijoje suvaidino Vilniaus meno mokykla ir jos auklėtiniai. Ši mokykla išauklėjo dailininkų kartą, kuri padėjo pagrindus tolimesnei lietuvių dailės raidai".

SUKILIMO PASĖKOS

Gaila, kad po 1831 metų nepavykusio Tado Kosčiuškos vedamo sukilimo caro valdžia dailės mokyklą uždarė ir jos mokinius išskirstė: kai kurie stojo į Peterburgo dailės mokyklą, kiti į Varšuvos, dar kiti išvyko į užsienius.

Kai kurie ankstyvesnieji XVI amžiaus tapybos kūriniai yra nežinomų autorių. Galima spėti, kad žymi jų dalis yra lietuvių teptuko darbai. Buvo tokių dailininkų, kurie nedrįso savo darbus autografuoti, o kitus, dar neišgarsėjusius, vertė tai daryti darbų užsakytojais (didikai, bažnyčios).

Ne visus dailininkus, iš vardo, galima spėti buvus lietuviais. Pav. M. Palanis buvo italas. Tačiau daugelis jų buvo palankūs lietuvių tautinėms aspiracijoms. Pav. Simanas Cechavičius, J. Oleškevičius, P. Smuglevičius, Jonas Damelis, V. Vankavičius, V. Smakauskas, P. Joteika, K. Ripinskis, architektas Stuoka-Gucevičius, K. Ruseckas, Adomas Šemešys, Pr. Jurjevičius, Mst. Dobužianskis, Stanislovas Bogušas ir kiti. To meto sąlygomis, tai gana reikšmingas vaizdas.

"Iki aštuonioliktojo amžiaus galo - skaitome knygos tekste - Lietuvos dailė įvairiais saitais buvo susijusi ir su kitais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės administraciniais bei kultūriniais centrais - Nesvyžium, Gardinu, Polocku, iš dalies Biržais, Kėdainiais, Trakais, turėjusiais kultūrinę savo praeitį, meno tradicijas. Aštuonioliktojo šimtmečio pabaigoje dėl pasikeitusių ekonominių ir politinių aplinkybių šis bendravimas beveik nutrūko".

JĖZUITŲ ORDINO PANAIKINIMAS

"1773 m. buvo panaikintas jėzuitų ordinas, o buvusi jėzuitų Akademija perorganizuota į Vyriausiąją Lietuvos mokyklą. Aukštoji mo-

kykla, nepriklausoma nuo bažnyčios, pasuko nauja, pasaulietiška kryptimi. Į ją buvo įsileisti gamtos mokslai, literatūra, architektūra. 1797 m. pradėjo veikti tapybos katedra, kurioje tapybos paskaitų kursą skaitė pirmasis šios katedros vedėjas ir profesorius Pranas Smuglevičius.

1803 m. Vyriausioji Lietuvos mokykla buvo reformuota ir paversta universitetu, kuris atskleidė naują puslapį Lietuvos dailės istorijoje. Prie Vilniaus universiteto greta tapybos buvo atidarytos skulptūros ir grafikos katedros, kurios vėliau visos kartu gavo Vilniaus meno mokyklos vardą. Ši aukštoji dailės mokykla išugdė ištisą vietinių dailininkų kartą; daugelis jų buvo kilę iš etnografinės Lietuvos ir Baltarusijos teritorijos, dažniausiai iš smulkiųjų bajorų miestelių ir valstiečių.

Dauguma Vilniaus meno mokyklos dėstytojų bei auklėtinių pritarė pažangioms demokratinėms idėjoms. Kai kurie iš jų betarpiškai dalyvavo slaptame visuomenės judėjime. . .

Nemaža Vilniaus universiteto dėstytojų ir auklėtinių dalis savo kūryba pritarė ir rėmė kovą prieš socialinę ir politinę priespaudą. . .

Pirmasis Vilniaus universiteto tapybos katedros vedėjas, lietuvių kilmės dailininkas Pranas Smuglevičius (1745-1807) į Vilnių atvyko jau kaip susiformavęs tapytojas. . . Po P. Smuglevičiaus mirties tapybos katedrai vadovavo armenų kilmės dailininkas, vienas iš ryškiausių Vilniaus meno mokyklos realistinės krypties atstovų Jonas Rustemas (1762-1835). Kaip dėstytojas, jis išbuvo šiose pareigose beveik visą Vilniaus meno mokyklos gyvavimo laiką ir tokiu būdu turėjo didelės įtakos tolimesnei lietuvių dailės raidai. . ."

VILNIAUS UNIVERSITETO UŽDARYMAS

"Skaudžiai pergyveno 1830-31 metų sukilimo pralaimėjimą pažangesnieji lenkų nacionalinio judėjimo dalyviai romantikai, kurie mėgo populiarinti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę kaip neatskiriamą Žečpospolitos dalį. Savo raštuose jie skatino mylėti Lietuvos gamtą, jos kultūros paminklus ir praeitį. Prie šio darbo daug prisidėjo entuziastai lietuviai švietėjai, karšti savo krašto istorijos, etno-

grafijos, lietuvių kalbos ir tautosakos tyrinėtojai. Dėl to ir dailėje didesnio susidomėjimo susilaukė gimtojo krašto peizažas. . .

Paskutiniajame devynioliktojo amžiaus trisdešimtmečiu dauguma Lietuvos dailininkų, caro valdžios persekiojami už dalyvavimą 1863 m. sukilime, buvo priversti išvykti į Lenkiją ar Rusiją ieškoti palankesnių kūrybai sąlygų. . .

1905 m. išvakarėse jaučiamas žymus pagyvėjimas Vilniaus kultūriniame gyvenime. Dailės klausimai vis plačiau keliami vietinėje spaudoje, vienur kitur pasigirsta dailininkų balsai dėl meno draugijų steigimo, parodų organizavimo. 1907 m. įvyko Pirmoji lietuvių dailės paroda. Ji atverčia naują puslapį lietuvių dailės istorijoje".

1907 m. dailės parodą Vilniuje organizavo jaunesniosios kartos lietuviai dailininkai: A. Žmuidzinavičius, M. K. Čiurlionis, P. Rimša ir kiti jų amžininkai.

Tiksliai ilgčiau apsistojuome prie knygos teksto, nes be platesnio paaiškinimo paties kūrinio užduotis ir prasmė būtų sunkiau suprantama.

Parengė: PETRAS JUODELIS

Redakcinė komisija:

VLADAS DRĖMA

ANTANAS GUDAITIS

PRANAS GUDYNAS

Dailininkas: BRONIUS LEONAVIČIUS

Einu pas tave

Einu pas tave,
Kaip pavasaris,
Kaip pirmoji varnėno daina
Nušluostyt veide
Stiklo ašaras -
Ir naktis neatrodys ilga.

Suprasiu mintis,
Kurios sugeria
Tau svajingos jaunystės džiaugsmus.
Kai baigsis naktis,
Aš ant nugaros
Nešiu vieną, dar skyrusią mus.

ANTANAS SILINGAS

Kelias į literatūrą

JUOZAS KIRKILA

"Kam patekės saulė" - taip pavadintas K. Maruko romanas, kurio antroji laida neseniai pasirodė knygynų vitrinose. Ši knyga - jau brandaus rašytojo epiškas žvilgsnis į savo nueito kelio reikšmingą atkarpą - Didžiojo Tėvynės karo metus. O pats vaizduojamasis laikotarpis jo biografijoje yra jaunystėje pradėtos kovos tikslų, užsibrėžtų idealų išbandymo egzaminas, kelio į literatūrą tikroji, dokumentinė pradžia. 1943 metais K. Maruko fronte parašyti apsakymai buvo perduoti įžymiam tarybiniam lietuvių rašytojui Petriui Cvirkaui ir išspausdinti Lietuviškosios divizijos karių-jaunųjų rašytojų almanache "Kovos lauke". O iki to momento jis jau buvo nemaža matęs ir patyręs savo gyvenime.

"Vaikystė prabėgo prie Neries, vadinamoje "Brazilkoje", - darbininkų kvartale - ir šančiuose (gimė jis 1921 m. gegužės 1 d. Kaune). Anksti pradėjau uždarbiauti. Dar prieš mokyklą po gatvės nešiojau kino reklamas, dalinau afišas, teniso aikštelėse pardavinėjau sviedinukus", - tai būsimojo rašytojo pirmieji "gyvenimo universitetai", atskleidę jam sunkų išnaudojamųjų darbą, buitį, paskatinę ir jį patį įsijungti į liaudies kovą už ateitį, socializmą. Septyniolikmetis jaunuolis 1938 m. įstoja į pagrindinę komjaunimo organizaciją. Besimokydamas Kauno gimnazijoje, Marijonas Krasauskas (tokia jo tikroji pavardė ir vardas, iš kurių atsirado ir prigijęs literatūrinis slapyvardis - K. Marukas) lavinosi savarankiškai, pats pramokęs rusų kalbos, skaitė Gorkio, Puškino, Jesenino kūrinius.

Atsimintini ir reikšmingi K. Maruko literatūriniam augimui buvo momentai, kai jis susitikdavo literatūrinio būrelio susirinkimuose su Salomėja Nėrimi, Juozu Banaičiu, kurie vadovavo šiam būreliui. O būrelio veikloje tada dalyvavo irgi būsimoji rašytojai Vladas Mozuriūnas, Eduardas Mieželaitis, Alfonsas Bieliauskas, taip pat komjaunimo pagrindinės organizacijos nariai.

Atėjo Tarybų valdžios atkūrimo dienos - 1940-41 metai, atvėrę ir K. Marukui, gimna-

zijos abiturientui, kelią į šviesią ateitį. Tačiau netrukus plunksną pakeitė šautuvas, vadovėlius - kuprinė, mokytoją - viršila, ateities romantiką - rikuotė, statutas, patrankų griausmas, kulkosvaidžių, automatų tratėjimas, merginos meilę - ilgesys. . . Romano "Kam patekės saulė" puslapiuose atsiskleidžiantis trumpas, bet talpus pergyvenimų eilinio Jagmino gyvenimas fronte - tai daugeliu atvejų ir paties rašytojo patirta dalia.

Rašytojui K. Marukui - Lietuviškosios divizijos kariui - gerai buvo pažįstamos fronto kasdienybės ir žygdarbiai. Jo romanas - tai kūrybinis paminklas fronto laikų bendražygiams. Greta romano "Kam patekės saulė" (jo pirmoji laida pasirodė 1965 m.), K. Marukas ir ne viename apsakyme pasakojo apie savo kovos draugus, ryškesnius kovų epizodus.

Literatūriniam darbui pilnutinai paskirti savo jėgas K. Marukas galėjo jau pokario laikotarpiu. 1948-1962 metais išleidžiami jo apsakymų rinkiniai "Draugystė", "Naktigonėje", "Paprasta istorija", knygos vaikams "Mažasis kareivis", "Auksarankė", "Mama ir šoferis", o 1964 m. - taip pat vaikams "Kas kokią turi širdį".

Palaiptisui, vis labiau įvaldydamas prozininko plunksną, K. Marukas ėmėsi ir platesnių drobių. Jo atminty, vaizduotėje atgimė senosios "Brazilkos" gyvenimas, matyti žmonės, iškilo jų buities ir kovos panorama. Ji, ši skurdo, vargo ir vilčių, veržimosi į rytojų beletristinė drobė su tamsos ir šviesos tonais, ir buvo jo apysakos "Žaliakalny šluoja gatves" puslapiai, išleisti atskira knyga 1964 m. Galima pasakyti, kad logiškas apysakos jaunųjų herojų gyvenime tęsinys pasakojamas romane "Kam patekės saulė".

K. Maruką kasdien sutiksi mažųjų skaitytojų žurnalo "Genys" redakcijoje, kur jis dirba jau nemaža metų. Greta kūrybinio darbo jis ir žurnalistine veikla savo meilę ir nuoširdumą atiduoda būsimajai kartai, jos dvasiniam grudinimui.

Apsakymas

Dviесе

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

Vakar jie gulė vėlai.

Majerhoferis ilgai skrebėno žąsies plunksna, dū savo, braukė ką tik sueiliuotus posmus ir, skersakivodamas į pusiaugula rūkanti Šubertą, margino popierių vis naujais ir naujais žodžiais. Jis nesitaikė prie draugo skonio, tačiau, kai Francas, permetęs akimis rankraštį, šūkteldavo: "Puiku, Johanai!" ir stverdavo savo natų popierių, liūdnose Majerhoferio akyse sublyksėdavo džiaugsmo kibirkštėlės.

Poezija Johanui Majerhoferiui buvo gyvenimo tikslas. Lygiai kaip Francui Šubertui - muzika. Abu tvirtai žinojo, jog užgimė tam, kad, atsigėrę iš Helikono verdenės tyro vandens, džiugintų kitų širdis svaiginančiais meno garsais.

Vakar Francas jau rengėsi miegui. Jis iškratė iš pypkės pelenus, paskutinįsyk žvilgtelėjo per užsikvempusio ant stalo Johano petį ir, keliskart cuoptelėjęs lūpomis, nelaukta subarbeno į krėslo atlošą pirštais. Majerhoferis sudilbakiavo į bičiulį, aiškiai nesitveriantį savo kailyje.

"Taip", - patrynė rankas Šubertas. "Taip!"

Keliais šuoliais jis atsidadė prie fortepijono, pirštais lengvai perbėgo klavišus - ten ir atgal, ten ir atgal, - staiga stabtelėjo ir šelmiškai mirktelėjo poetui.

Na? Kaip skamba?

Majerhoferis tylėjo. Jis stebėjosi neišsenkančia Franco energija, jo gebėjimu taip ūmai pagauti pagrindinę kūrinio mintį, kurią jis, atrodo, buvo taip sumaniai paslėpęs potekstėje.

"Chm," - santūriai kostelėjo.

Tai jau buvo pritarimo balsas. Tylaus pritarimo. Šubertas juto, kad Johanas sujaudrintas ne mažiau, nei jis, tačiau dėl

įgimtų, o gal gyvenimo primestų būdo savybių slepia savo jausmus, lyg įsimylėjusi penkiolikmetė. Slepia, kol jie pratrūksta. Nesulaikomai. It eilėraščio eilutės, atėjus įkvėpimui.

Muzika gimė lengvai. Liūdna ir svajinga.

Francas greitai dėlėjo gaidas ir, kartkartėmis dirščiodamas į Majerhoferio tekstą, švelniai niūniavo dainos motyvą panosėje, linksėdamas taktan galva.

Poetas žvelgė į kompozitorių su nuostaba. Pavydėdamas tokio nežemiško laisvumo ir sykiu didžiuodamasis. Kad jiedu kvėpuoja tuo pačiu oru. Kad jų sielą drasko tos pačios mintys.

Baigta, tarė Francas.

Taip greitai?

Baigta, pakartėjo Francas, ir po akimirkos jo pirštai išdarinėjo stebuklus.

Kambarys prisipildė melodingu skambesiu, lėdančiu į kiekvieną širdies kertelę, dirginančiu kiekvieną kūno porą.

Paskui jie dainavo.

Francas.

Johanas.

Abu.

Gerai, šypsojo Majerhoferis.

Neblogai, šypsojo Šubertas.

Veik visa Viena miegojo, o jie dainavo. Ir klausėsi muzikos.

Todėl ir gulė vėlai.

Buto šeiminkė prikėlė juos ne laiku; taip bent abiems atrodė. Kai numiegi vos kelias valandas, lova traukte traukia savo glėbin - lyg geisminga meilužė. Traukia. Viliodama savo svaiginančia šiluma.

Našlei Sansusi tokios mintys - nė motais. Tiesa, abu padūkėliai skambino kažką gražaus iki išnaktų, tačiau... kurgi matyta, kava jau seniai garuoja, o ponas Majerhoferis

nesirodo. Ponui Šubertui, žinoma, nereikia eiti tarnybon; jis gali ir pagulėti. O ponas Majerhoferis? . . . Kad valdininkas gertų ataušusią kava! - negirdėtas dalykas.

"Keliamės" - atsišaukia Johanas į beldimą. "Dėkui, kad pažadinote!" - priduria.

Jis nenoromis atsisėda lovoje. Ech, gera būtų dar pasnausti, tačiau darbas nelaukia.

Francas taip pat prabudęs. Jis dar nesikelia, bet jau mirksi užmiegotomis akimis ir klausosi į tylą, tokią iškalbingą kiekvieno muziko sielai. Tyluma - tai pauzė, kurios metu galima surikiuoti savo mintis, virstančias vėliau tuleriopais garsais, tyluma - tai mintyse rašomi klavyrai. . .

"Francai," - sako Majerhoferis. "Jei netingi, paskambink vakarykštę. . . Smagiau bus per dieną. Jei netingi", - pakartoja.

Šubertas netingi. Jam dargi malonu, jog nauja diena pradėdama muzika. Jo muzika. Jo muzika. Nors, atvirai kalbant, jam būtų maloniau, kad Johanas paprašytų atlikti ką nors bethoveniško; to didžiojo žmogaus muzika jį žavi. Ir Majerhoferį - taip pat. Na, bet jei prašo. . .

Francas įsispiria į šlepetes ir sėda prie fortepijono. Pernakt pailsėję pirštai lengvai

laksto klaviatūra. Pirmyn. Atgal. . .

Johanas dėmesingai klauso tik vakar gimusios muzikos ir šypso. Kaip bekalbėsi, jis tos muzikos bendraautoris.

Šypso ir kompozitorius. Ką gi, daina melodinga. Prašyte prašosi dainuojama. Tokią negėda ir draugams parodyti.

Muzika plevena kambaryje.

Majerhoferis išeina pusryčiauti, palikdamas praviras duris.

Muzika aidi visame name.

Majerhoferis grįžta. Jis paskubomis užsivelka juodą fraką ir paspaudžia Šubertui ranką.

"Sėkmės," - vienu balsu sako abu. "Iki vakaro!"

Johanas Majerhoferis išeina darban. Išeina į staigon, kurios nekenčia. Išeina dirbanti nekenčiamo cenzoriaus darbo. Iki vakaro.

Francas Šubertas lieka. Lieka, kad skubiai papusryčiautų, ir kibtų į darbą. Iki vakaro.

Iki vakaro, kol iš nekenčiamo darbo sugrįš Majerhoferis, Šubertas pasilieka su mėgiama muzika.

Lieka dviese. Jis ir gimstanti muzika.

Vienu du visame pasaulyje.

LIETUVOS LENGVOSIOS PRAMONĖS MINISTERIJOS PAVYZDINIO
MOTERŲ CHORO "AIDAS" ataskaitinis koncertas VILNIUJE

PRANAS ULEVIČIUS
ISTORIJOS MOKSLŲ KANDIDATAS

LIETUVIAI TAIP PAT PAMĖGO MATĘ IR ASADĄ

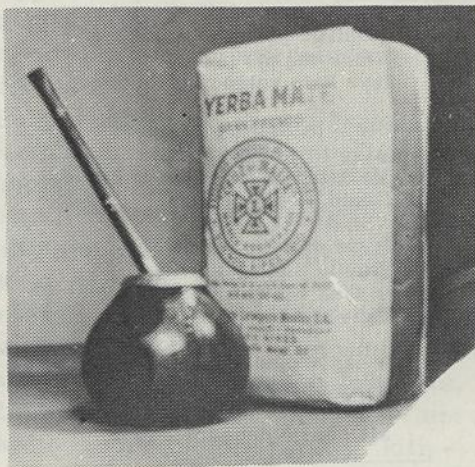

Mūsų tautiečiai, patekę į Lotynų Amerikos šalis, labai stebėjosi ne tik kitokiu klimatu, negu Lietuvoje, bet ir tropikų augmenija, gyvūnija, žmonių papročiais, maistu. Žinoma, stipriausia jiems krito į akis dideli kontrastai tarp turtuolių ir darbo žmonių gyvenimo, nes nuo pirmųjų dienų jiems teko patirti nemaža ir šalto, nors ten saulė svilina ištisus mėnesius.

Argentinos, Paragvajaus, Pietų Brazilijos ir Urugvajaus gyventojai nuo seniausiųjų laikų labai mėgsta siurbti matę. Tai savotiška arbata, kuri čiulpiama per vamzdelį iš apvalaus nedidelio indo, taip pat vadinamo mate. O koks neįprastas matės gėrimo būdas! Iš tolo žiūrint daugiau panašus į rūkymą, negu į ma-

tės gėrimą (siurbimą). Kitose pasaulio šalyse, tikriausia, matė nežinoma arba mažai žinoma, o šiuose kraštuose be jos neapsieinama. Matė paruošiama tokiu būdu: į tam tikrą indą, kai kurių ten gyvenančių lietuvių vadinamą "matinyčia" (dažniausia pagamintą iš tuščiaavidurio moliūgo), įdedama žerbos matės (amžinai žaliuojančio medžio susmulkinti ir fermentuoti lapai bei šakelės), įstatomas metalinis vamzdelis, vadinamas bombiljo, tuo galu, kuris yra išpūstas ir skylėtas, užpilama karštu vandeniu, bet nevirintu. Kaip taisyklė, pirmąją matę išsiurbia šeiminkė ar šeiminkas (tas, kuris paruošė matę ir mate vaišina kitus), o paskui vėl užpila karštu vande-

niu ir paduoda greta sėdinčiam, tas išsiurbęs "matinyčią". gražina šeimninkei, kuri vėl užpila karštu vandeniu ir paduoda sekančiam. Tokiu būdu matę paduoda visiems ten esantiems iš eilės. Taip matė keliauja iš rankų į rankas ir jie visi matę siurbia per tą patį vamzdelį. Taigi, tas pats vamzdelis eina iš vienos burnos į kitą. Toks neįprastas matės gėrimas (siurbimas) iš karto stebina kiekvieną ateivį. Vietiniai gyventojai mėgsta nesaldintą matę, o ateiviai, dažniausia, įsideda cukraus. Pradžioje ateiviui išsiurbti matę nevisada pavyksta, nes neprityusiam kartais vamzdelis užsikemša žerba mate ir skysčio (matės) negalima ištraukti, bet prie matės siurbimo greit priprantama. Lietuviai, kaip ir kitų tautybių emigrantai, labai pamėgo ją siurbti. Matė tapo neatskirama ten gyvenančių lietuvių palydove.

Medžiai, iš kurių lapų ir šakelių gaminama žerba matė, auga Paranos aukštupyje. Tai amžinai žaliuojantis tropikų medis lapuotis, vadinamas *Ilex Paraguayensis*, iki šiol bergždžiai mėgintas persodinti į kitus pasaulio kraštus. Kas treji ketveri metai derliaus nuėmėjai, vadinami tareferais, kerta atžėlusias medžių šakas su lapais, jas rūšiuoja, smulkina, skrudina, fermentuoja. Šis gaminytis vadinamas žerba mate.

Žerbos matės gamintojų vergiškas gyvenimas Paranos aukštupyje išliko nuo ispanų konkistadorių laikų iki mūsų dienų. 1943 metais Buenos Aires mieste išėjo iš spaudos Argentinos rašytojo Alfredo Varelos romanas "Tamsioji upė". Romane ryškiais spalvomis vaizduojama žerbalių (vie-

ta, kur auga žerbos medžiai) darbininkų, vadinamų mensusais, beteisiškumas, labai sunkus ir skurdus jų gyvenimas. Pagal šį romaną argentiniečiai pastatė filmą "Tekadrumsti vandenys". Alfredo Varelos romanas "Tamsioji upė" netrukus buvo išversta į daugelį pasaulio kalbų. 1955 metais ji buvo išleista ir Vilniuje. (Vertė ir pratarinę parašė Antanas Vaivutskas).

Minėtose Pietų Amerikos šalyse yra didelis žerbos matės poreikavimas. Kai kurie tų kraštų gyventojai matę siurbia po kelis kartus per dieną. Pirmieji žerbą matę pradėjo vartoti indėnų gentys dar gerokai prieš ispanų užkariautojų pasirodymą šiame krašte. Indėnai su žalia ar dziovinta žerba gydydavo žaizdas, ramindavo nervus, malšindavo troškulį, įvairas vidurių ligas ir kitus negalavimus. Anot iš seno paveldėto matės mėgėjų įsitikinimo, matė žadina apetitą, gerina maisto virškinimą, kelia nuotaiką. Teigiama, kad matė turinti ir kitų gydomųjų savybių. Matei tenka ir svarbus vaidmuo žmonių jausmams išreikšti. Čia pateikiame kelis pavyzdžius:

Karti matė reiškia abejingumą.

Saldi	- draugystę,
Putojanti ir kvapi	- meilę.
Su kitų žolių priemaiša	- pagarbą.
Su kava	- atleistą įžeidimą.
Šalta	- panieką.
Nusiurbta	- pagiežą.

Tikriausia, pirmuosius ateivius iš Europos indėnai pavaišino mate. Dabar yra nemaža darbo žmonių, kuriems matė atstoja pusryčius. Jie ryte pasiurbia matės ir dirba iki pietų nieko nevalgę.

Ten darbo žmonės maistą, dažniausia, verda ant primuso, o mėsą mėgsta valgyti keptą. Taip maistą gaminti įprato ir lietuviai. Kaimo gyventojai mėsą kepa lauke ant žarijų. Tokiu būdu iškepta mėsa vadinama asado. Kartais švenčių proga tokiu būdu kepamas raguotis arba jo dalis, žiūrint kokio turtingumo šeimnininkas ir kiek būna žmonių. Vaisių metu kiekvienas pakviestasis eina prie kepsnio, atsipiauna gabalą mėsos ir ją valgo užsigerdamas sausu raudonu vynu. Bet ir čia neapsieinama be matės siurbimo. Taip ten kepama asada ir lietuvių piknikų metu. Ten gyvenančių lietuvių piknikuose taip pat keliauja matė iš rankų į rankas. Ją mėgsta siurbti visi...

Taigi, noroms nenoroms lietuviai ir kiti ateiviai priima Lotynų Amerikos šalių gyventojų papročius ir maisto gaminimo būdus.

Po antrojo pasaulinio karo nemaža lietuvių iš Argentinos, Brazilijos, Urugvajaus grįžo į savo gimtąjį kraštą. Daugelis jų parsivežė žerbos matės ir prietaisus matei siurbti. Jie mate vaišina savo artimuosius, aiškina jos reikšmę žmonių sveikatai. Kai kurie jų mėgino Lietuvoje atrasti žerbos matės pakaitalų. Bet iš to nieko neišėjo, nes nei liepžiedžiai, nei mėtos, nei kitos žolės nepamaino Paranos aukštupio žerbos matės. Veik kiekvienais metais jie rengia piknikus. Praeitais metais toks piknikas įvyko prie Kauno marių. Jame dalyvavo gausus būrys Amerikos bei Kanados lietuvių turistų. Jie taip pat buvo vaišinami mate ir asada.

Nežinomi kapai

Prakalbėkit lieknos pušys,
Šimtamečiai ažuolai,
Pasakykite motušėms,
Kur nežinomi kapai.

Ir raudokit gegužėlės
Saulėi tekant, vakarais.
Juk motušės sangalvėlės
Nesuras jų, neateis. -
Gal galulaukio berželą
Kapą saugoja karių,
Ar šilelio putinėlis
Uogas sirpdo kur ant jų.
Sesės, rožių pasodinkit,
Tegu žydi raudonai.
Ant akmens aš parašysiu,
Kad čia ilsis milžinai.

V. ŽAROMSKIS

Eduardas MIEŽELAITIS

VAIKYSTĖ

Man pasaką sekė per naktį
Miglos žilabarzdīs žynys.
Bet laužas jau balgia sudegti
Ir polslo gula ugnīs.

Aš pakariu pasakų pynę
Ant mėneslo ožio ragų,
Apžiojęs žilvičio birbynę,
Raliuoju, kad būtų smagu.

Kad būtų smagu mano žirgul
Ir karvei smagu, ir avilms,
Ir šuntui — visam mano cirkui
Smagu, kai vaidinti vėl ims.

Naktigonės laužas užgesęs.
Ir skirstos į mišką būrlais
Miglotti vaiduokliai ir dvasios,
Kurie kiltą naktį parels.

Juos paslepią žalioslos nišos
Užmlega jie alksnių pūkuos.
Viena tik žila ir pamišus
Ieva kaip vaiduoklis kukuos.

Bet šypsosi žalią pakaušį
Atvertęs miškų dabitą
Vaiduokliškas beržas, ir krlaušė
Išbalo, ištirpo, balgta.

Ir mėlyna pasakų zylė
Prabilo linksmi į mane.
Ir šoka vestuvių kadrylį
Žalla mano miško minia.

Ir aš, įsikandęs birbynę,
Raliuoju, kad būtų smagu.
Ir priberla į plniglnę
Man saulė dangaus plnigū.

VACYS BUKAUSKAS

LIETUVA

Atplaukia tavo baltos dienos tyliai.
Ir vėsios upės sutelpa krantuos.
Dangaus gelmių neišmatuotą gylį
Tiktai bevardės žvaigždės teisduos.
Dainorius paukštis, priešaušry pakirdęs,
Iškels lig saulės tavo svajones.
O gerą žodį pasigavę širdys
Lyg aidą girios medžiai nusines.

Cia lietūs prausia lauką skalsiai duonai.
Ir prie namų vidurnaktiais ramu.
Tik žvilga parkuos rudenį kaštonai,
Atskleidę savo esmę kritimu.

Ziemos pusnis glėbiais čia neša šiaurė,
Langu stikluos — vitražas toks trapus. —
O bitės aviluiuos perziem išsaugo
Pavasario spalvas ir vasaros kvapus.

PROGA PASIDŽIAUGTI

(Vietoj recenzijos)

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

Žmogus užverčia paskutinįjį perskaitytos knygos puslapį ir mintyse ištaria tik vieną iš dviejų frazių. . . Nuo jos priklausys, oi, daug priklausys, ar kūrinys gyvens jo sieloje, ar paprasčiausiai pasidengs užmaršties dulkėmis.

- Puikus dalykėlis! - nusišypsos.

- Šlamštas! - nusispiaus. Ir nepadės jokios anotacijos, jokie kritikų vapaliojimai (nesvetimi ir jiems bičiulystės jausmai), nes tik skaitytojai yra autoriaus darbo vertintojai, nes tik jų sąmonė - geriausias recenzentas, nes jie tegali mintyse ištarti tik vieną iš dviejų frazių. . . Žinoma, nevykusios knygos autorius dažniausiai kaltina skaitytojus. Atseit, žmonių skoniai nėra vienodi: vieni mėliau skaito nuotykinę literatūrą, kiti - kirvarpų sugrauztą bulvarinę skaitalą, tretis - kas po ranka pakliūva, ketvirtis. . .

Dalis tiesos tame yra. Tai priklauso ir nuo išsilavinimo, ir nuo žmogaus pomėgių, ir nuo daugybės kitų faktorių. Tačiau jei žmogus paėmė į rankas knygą, jei perskaitė ją iki galo, jis būtinai tars tik vieną frazę, kartais gal vienašališką, bet būtinai tars.

Bene tris ketvirtadalius knygos apima kūriniai, kuriuose vienokiu ar kitokiu būdu siejama dabartis su antrojo pasaulinio karo metų įvykiais. Kūrinuose nėra kitų autorių pamėgtų moralų, kurie - tarsi geležinis pirštas - baksnoja į skaitytojo kaktą: karas - psichiškai nesveikų žmonių išprovokuotos skerdynės, prieš jį reikia kovoti, etc. Ne, V. Sirijos Gira to nedaro. Viskas išplaukia kaž-

kaip savaime, be jokių bereikalingų poslinkių - postūmių, be perdėto moralizavimo. Tai didelis autoriaus meistriškumo įrodymas; ne kiekvienam taip įtikinamai pavyksta atverti savo širdį, ne kiekvienam pasiseka įvesti skaitytoją į herojų tarpą.

Savo autobiografijoje V. Sirijos Gira rašo: "Kaip dažnai, atsigrįžęs į praeitį, baisiuosi daugeliu dalykų, kuriuos paleidau į visuomenę ir kurie - daugiau ar mažiau - gyvena savarankišką gyvenimą. Visa laimė, kad prasti veikalai greit pamirštami. Ir bėda, kad kažkur bibliotekose jie tūno, sukataloguoti ir pasiruošę kompromituoti autorių. Turiu čia galvoje tiek kai kuriuos savo eilėraščius, tiek - beveik be išimties - apsakymus. (Sic!) Tik apie savo tris romanus, kurių du išvydo dienos šviesą atskirais leidiniais, esu kiek geresnės nuomonės. . . "

Na, ką gi, šie apsakymai ir trumputės apysakos tikrai nekompromituos knygos "Susitikimas su Brunhilda" autoriaus. Puikus dalykėlis! - tokia mano frazė.

Kai kam gali pasirodyti keista. Še tau! Rašė rašė ir nieko konkretaus nepasakė. Džiaugiasi, šelmis, gera knyga, ir tiek. Čia galiu atsakyti tik J. Tumo-Vaižganto žodžiais, kuriuos jis įterpė, rašydamas atsiliepimą apie Prano Penkaičio "Kelionės išpūdžius": Vyručiai, jei kas žmogų džiugina, tai kodėl nesišypsoti? Jei kas žmogų dažnai džiugina, tai kodėl jam, kad ir kasdien, nevaikščioti, iki pat ausų išsišiepus? Proga pasidžiaugti - gyvenimo laimės pragiedruliai".

LD *reikalai*

Centro Komiteto posėdyje plačiai išsikalbėjome apie Lietuvių Literatūros Draugijos sukaktį. 1975 metais mūsų Draugijai sueis 60 metų. Būtų gera, kad nariai ir kuopose šį klausimą visapusiškai pagvildentų.

* * * *

Lankydamosi šiemet Tarybų Lietuvoje taip pat išsikalbėjau šiuo klausimu su žurnalistais ir rašytojais. Kilo mintis, kad Draugijai gal reikėtų išleisti Almanaką, kuriame kuopos ir nariai galėtų apibūdinti savo veiklą. Centre taip pat kalbėjomės tais metais išleisti padidintus visus "Šviesos" numerius.

Lauksime narių nuomonių, sumanymų.

* * * *

Dėl šių metų knygos. Jau esame užsakę gražiai išleistą A. Vienuolio knygą "PADAVIMAI ir LEGENDOS". Knyga apie 150 puslapių su nuotraukomis. Tai lengvo pasiskaitymo knyga. Jos šriftas stambesnis, tai kaip tik lengvas skaityti ir mūsų senesnio amžiaus nariams.

Prie to, nariai dar gaus mūsų buvusio ilgamečio Centro Komiteto nario Prano Buknio parašytą knygelę "Pasakojimai apie draugus", kurioje jis labai gražiai apibūdina eilės mūsų Amerikos pažangiųjų lietuvių veikėjų veiklą.

Angliškai skaitantieji nariai gaus knygą, kurioje bus pavaizduotas dabartinės Lietuvos žmonių gyvenimas ir jų atsiekimai.

Tikiu, kad knygas gausime apie spalio arba lapkričio mėnesį.

* * * *

Mūsų didžioji ir veikloji 45 kuopa St. Petersburg, Floridoj pakėlė klausimą, ką daryti su senomis knygomis. Jie dabar išrinko komitetą, kuris kai kurias knygas paaukos vietinėms bibliotekoms. Ten jos bus prieinamos norintiems skaityti lietuviams, kad ir nenariams. Gera mintis. Kitos kuopos irgi galėtų panašiai padaryti.

* * * *

Nepamirškime, kad šie metai yra "Laisvės" 60 metų sukaktuviniai metai. Šį istorinį jubiliejų kiekviena kuopa turėtų kaip nors atžymėti. "Laisvės" skiltys mūsų Draugijai visuomet buvo ir tebėra atviros. "Laisvėje" mes galime nušviesti savo visus darbus.

* * * *

Mūsų Draugija ir žurnalas "Šviesa" labai plačiai žinomi Lietuvoje. Daug kas norėtų gauti "Šviesą" pasiskaityti. Aišku, mes negalime visiems jos siuntinėti, nes mūsų žurnalas leidžiamas tik nariams. Bet, nariai, perskaite žurnalą, jį gali pasiųsti savo giminėms bei pažįstamiems.

* * * *

Jau einame į rudeninį sezoną. Kiekvienas narys turėtų pasirūpinti, kad kuopos reguliariai šauktų mėnesinius susirinkimus, o nariai kad juose dalyvautų. Kai vyks susirinkimai, tai neišvengiamai atsiras ir veiklos.

IEVA MIZARIENĖ
Centro sekretorė